

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED

Inštitút medzinárodných štúdií

**Techniky vylepšeného výsluchu v USA: efektivita a
kontroverznosť**

Bakalárska práca

Autor práce: **Adam Janovec**

Študijný program: Medzinárodné teritoriálne štúdiá

Vedúci práce: **Mgr. et Mgr. Tereza Martincová**

Rok obhajoby: 2020

Prehlásenie

1. Prehlasujem, že som predkladanú prácu spracoval samostatne a použil len uvedené pramene a literatúru.
2. Prehlasujem, že práca nebola využitá k získaniu iného titulu.
3. Súhlasím s tým, aby práca bola sprístupnená pre študijné a výskumné účely.

V Prahe dňa 20.5.2020

Adam Janovec

Bibliografický záznam

JANOVEC, Adam. *Techniky vylepšeného výsluchu v USA: efektivita a kontroverznost'*. Praha, 2020. 56 s. Bakalárska práca (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálnych vied, Inštitút medzinárodných štúdií, Vedúci bakalárskej práce Mgr. et Mgr. Tereza Martinová.

Rozsah práce: 99 926 znakov

Abstrakt

Práca nazvaná *Techniky vylepšeného výsluchu v USA: efektivita a kontroverznosť* sa zaoberá vypočúvacím program amerických informačných služieb s názvom techniky vylepšeného výsluchu. Program používaný od počiatku americkej vojny proti teroru si pre svoj násilný charakter vytvoril za dobu svojho pôsobenia negatívnu povesť a jeho aktívne využívanie pri výsluchoch teroristov Al Káidy a Talibanu je vnímané ako jedno z najkontroverznejších rozhodnutí americkej administratívy v histórii. Hlavným cieľom práce je tak snaha dokázať, že nasadenie tohto programu bolo v danej dobe opodstatnené a jeho aplikovanie pri vypočúvaní zajatcov z radov teroristov pomohlo zabrániť realizácii ďalších pripravovaných útokov. Najväčší priestor je tak venovaný zoznámeniu sa s priebehom výsluchu, ktorý využíva vylepšené techniky na základe čoho je ďalej možné definovať jeho efektivitu a prínos pre boj proti terorizmu. Nemenej podstatným je aj zadefinovanie programu z právneho hľadiska, preskúmanie právnych noriem pod ktoré spadá a určenie či niektoré z nich v danom období porušoval. Samostatný priestor dostáva aj zamyslenie sa nad tým, či je program skutočne tak kontroverzný a nemorálny ako býva prezentovaný. Vo výsledku tak práca ponúka náhľad do celého funkčného obdobia programu od jeho vzniku v roku 2002 až po jeho definitívne ukončenie v roku 2009.

Abstract

The bachelor thesis titled *Enhanced interrogation techniques: efficiency and controversy* examines questioning program of American intelligence services called Enhanced interrogation program. This program was used since the beginning of American War on Terror and due to its harsh nature, it has created a massive wave of controversy throughout the world. The program, most commonly used during the questioning of Al Qaeda and Taliban terrorists, is frequently considered as ineffective, immoral and illegal. The principle aim of this work is an attempt to show that the launch of this program and its application during interrogation sessions of Islamic terrorists played key role in preventing other terrorist attacks with potentially catastrophic outcomes. In this effort the biggest section of the work is dedicated to getting acquainted with the course of the interrogation sessions which used the enhanced interrogation techniques. Based on the compilation with traditional interrogation techniques we can determine the effectiveness of the program and its effect to war against terror. No less important is the categorization of the program in terms of American and international legislation and reviewing whether or not is enhanced interrogation program violating any of these terms in

any manner. A separate section is devoted to reflection, whether the program is truly so controversial and immoral as it is being presented. As a result, the work offers an insight look into the whole active term of the program since its creation in 2002 till its definitive termination in 2009.

Klíčové slová

techniky, program, legislatíva, vylepšený výsluch, zajatec, terorizmus, násilie

Key words

techniques, program, legislation, enhanced interrogation, detainee, terrorism, violence

Title

Enhanced interrogation techniques: efficiency and controversy

Obsah

ÚVOD.....	2
1. PROGRAM VYLEPŠENÉHO VÝSLUCHU	6
1.1 ÚLOHA VÝSLUCHU V BOJI PROTI TERORIZMU	6
1.2 CHARAKTERISTIKA PROGRAMU	8
1.3 POUŽITIE PROGRAMU PRI VÝSLUCHU	10
1.3.1 ZOZNAM SCHVÁLENÝCH TECHNÍK:	12
1.4 TECHNIKY VYLEPŠENÉHO VÝSLUCHU V PRAXI.....	14
1.4.1 ABU ZUBAYDAH	14
1.4.2 AL-NASHIRI	18
1.4.3 CHÁLID ŠAJCH MOHAMED	20
2. EFEKTIVITA A ZMYSEL PROGRAMU	24
2.1 EMOCIONÁLNE SPRÁVANIE SA VÄZŇOV	24
2.2 HRANICE PROGRAMU A VPLYV VYŠETROVATEĽOV	25
2.2.1 ŠTRUKTÚRA VÝSLUCHOV	28
2.3 MORÁLNE VNÍMANIE PROGRAMU	29
2.3.1 APLIKOVANIE DEONTOLÓGIE	31
3. PRÁVNA CHARAKTERISTIKA PROGRAMU.....	33
3.1 LEGISLATÍVA	35
3.1.1 ŽENEVSKÁ KONVENCIA	35
3.1.2 8. DODATOK ÚSTAVY	36
3.1.3 KONVENCIA PROTI MUČENIU A ZÁKON 18 U.S. CODE § 2340	36
3.1.4 ZÁKON O ZAOBCHÁDZANÍ SO ZADRŽANÝM	38
3.2 ÚSTUP PROGRAMU VYLEPŠENÉHO VÝSLUCHU	38
3.2.1 VÄZNIENIE A SÚDENIE	38
3.2.2 UKONČENIE PROGRAMU	40
ZÁVER	41
SUMMARY	42
ZOZNAM LITERATÚRY	43

Úvod

Témou mojej bakalárskej práce sú metódy výsluchu zajatcov používané Spojenými štátmi americkými vo vojne proti teroru, konkrétne program s názvom techniky vylepšeného výsluchu. Tento program vznikol ako súčasť reakcie USA na teroristický útok z 11. septembra 2001 a fungoval až do roku 2009. Počas tohto obdobia boli techniky hojne využívané pri výsluchoch zajatcov z radov teroristických organizácií ako Al Káida či Taliban, zároveň sa však kvôli svojej tvrdosti stali značne kontroverznými. Spojené štáty americké si dlhodobo hodnotovo zakladajú na dodržiavaní ľudských práv a demokratických princípov v spoločnosti. Je preto prirodzené, že sa vypočúvací program balansujúci na hrane mučenia stal terčom veľkého množstva kritiky.

Práca je časovo zameraná na obdobie, počas ktorého USA aktívne využívala tento program, teda na roky 2001 – 2009. Taktiež z teritoriálneho hľadiska sa práca sústreďuje na Spojené štáty americké.

Napriek všetkým negatívam, ktorými program oplýva, malo jeho nasadenie v danej dobe opodstatnenie. Počas doby jeho aktivity bol pre Američanov dôležitým faktorom v boji proti terorizmu, pretože pomáhal získať prístup k informáciám o nachádzajúcich operáciách teroristických organizácií. Program je však najčastejšie kritizovaný za jeho nedostatočnú efektivitu a podľa kritikov neprinášal žiadne informácie, ktoré by nebolo možné získať s využitím tradičných metód výsluchu. Hlavným cieľom mojej práce je tak zodpovedanie otázky, či sú techniky dostatočne efektívne a ich výsledky dostatočne výrazné na to, aby zatienili svoje kontroverzie. Ďalšími cieľmi práce je legislatívne zasadenie techník do amerického aj medzinárodného kontextu, vyhodnotenie či kolidovali s niektorými legislatívnymi nariadeniami platnými v danom období a taktiež zaujatie morálneho stanoviska k nasadeniu tohto programu.

Moja bakalárska práca je rozdelená do troch hlavných častí, ktoré sa ďalej členia na jednotlivé kapitoly so špecifickým zameraním. Prvá časť práce ponúka stručný prehľad udalostí, ktoré prechádzali samotnému vzniku programu a taktiež rozbor jednotlivých schválených techník. Pre zachovanie čo najväčšej miery autenticity som v tejto časti pracoval najmä s publikáciami od autorov, ktorí boli priamo prítomní pri procese vytvárania a schvaľovania programu. Absolútne kľúčovým zdrojom nie len pre túto kapitolu, ale pre celú prácu je kniha od psychológa Jamesa Mitchella s názvom *Enhanced interrogation*.^A Mitchell

^A Mitchell, James E. *Enhanced Interrogation: Inside the Minds and Motives of the Islamic Terrorists Trying To Destroy America*. New York: Crown Publishing Group, 2016.

je jedným z hlavných tvorcov programu a vo svojej publikácii sa detailne venuje celému svojmu pôsobeniu v rámci CIA, ktorá tieto techniky počas výsluchov využívala takmer 8 rokov. Okrem techník samotných popisuje aj vzťahy a atmosféru vo vypočúvacích základniach. Táto kniha je tak jedným z mála zdrojov, ktoré dokumentujú aj prípady zneužívania týchto techník samotnými vyšetrovateľmi. Podobne dôležitou publikáciou je kniha od vtedajšieho riaditeľa protiteroristickej sekcie CIA Joseho Rodrigueza. Podobne ako Mitchell, Rodriguez vo svojej knihe *Hard measures*^B detailne popisuje obdobie vzniku a využívania programu vylepšeného výsluchu. Okrem objasnenia potreby takéhoto programu, ktorý sám schválil ponúka aj prehľad informácií získaných pri jednotlivých výsluchoch zajatcov.

Trom konkrétnym prípadom použitia programu pri výsluchu zajatcov sa venujem v druhej časti práce. Predstavenie priebehu výsluchu s využitím programu a stanovenie jeho efektivity na základe získaných informácií, je rozhodujúce pre zodpovedanie výskumnej otázky. Priebeh výsluchov Abu Zubayda, Al Nashiriho a Chálida Šajcha Mohameda teda teroristov, ktorí stáli za organizáciou veľkých útokov popisuje nie len Mitchell s Rodriguezom, ale aj Marc Thiessen. Ako spisovateľ prejavov pre prezidenta Georga Busha mal v danom období prístup k množstvu informácií o priebehu vyšetrovaní a taktiež k právnym stanoviskám, ktoré si dala americká administratíva pred spustením programu vyhotoviť. Thiessen tak vo svojej knihe s názvom *Courting Disaster*^C ponúka nie len náhľad do rozhodovacích procesov administratívy, ale základ pre právne zaradenie programu. Všetky tri zmieňované publikácie ponúkajú veľmi zaujímavý pohľad do zákulisia federálnych štruktúr tohto obdobia. Na udalosti, ktoré obdobie fungovania programu sprevádzali sa každý díva trochu z iného uhla, v množstve vecí sa však prekrývajú a všetkých je možné označiť za podporovateľov programu. Ich pohľad je však značne subjektívny a striktné zameraný na obhajobu techník

Pre zachovanie čo najväčšej miery objektivity, bolo preto nevyhnutné zahrnúť aj publikácie od kritikov tohto programu. Jednou z najznámejších publikácií, ktorá kritizuje schválenie programu je správa od Výboru spravodajskej služby Senátu. Táto správa rozdeľuje svoje pripomienky voči programu do 20 hlavných bodov a vo výsledku ho vyhodnocuje za neefektívny a nelegálny. Rovnaký prístup zaujíma vo svojom článku aj politológ a pedagóg James Pfiffner pôsobiaci na Scharovej škole politiky a vlády na univerzite Georgea Masona v meste Arlington. Pfiffnerovu kritiku je možné zhrnúť do troch hlavných okruhov, ktorými sú

^B Rodriguez, Jose A. *Hard Measures: How Aggressive CIA Actions After 9/11 Saved American Lives*. New York: Threshold Editions, 2012.

^C Thiessen, Marc A. *Courting Disaster: How the CIA Kept America Safe and How Barack Obama Is Inviting the Next Attack*. Washington DC: Regnery Publishing Inc., 2010.

časté nahlásenia vyšetrovateľov, používanie techník bez schválenia a opakované nadužívanie techník. Tieto publikácie poukazujú na najvýraznejšie nedostatky programu, ktoré taktiež ovplyvňujú jeho výsledné hodnotenie. Ako hlavný problém však vidím, že najčastejšou argumentáciou je rozdielny výklad právnych noriem a odkazovanie sa prípady zneužitia techník, ktoré sú však utajené a preto nie je možné ich ďalej vyhodnocovať.

Pri vytváraní morálneho stanoviska za pomoci filozofického konštruktú deontológie, mi výrazne pomohla kniha od filozofa Stephena Darwalla. Relevantnosť využitia toho konštruktú vzhlíadam v jeho štruktúre, ktorá stanovuje etiku na základe dodržiavania morálnych pravidiel, bez ohľadu na dôsledky. Práve dodržiavanie pravidiel používania techník vylepšeného výsluchu mohlo rozhodnúť o tom či sa zo strany vyšetrovateľa bude jednať o výsluch, alebo o mučenie. Darwall ako vyznávač Kantovskej filozofie vo svojej publikácii *Deontology*^D ponúka komplexné zhrnutie všetkých výkladov tohto filozofického zmýšľania, ktoré dopĺňa o komentáre pre lepšie pochopenie komplexnosti morálnych otázok.

Posledná časť práce skúma program vylepšeného výsluchu pomocou právnych noriem a nariadení platných v danom období. Mojou snahou je v tejto časti práce určiť či program vo forme v ktorej bol schválený, porušoval americkú legislatívu či niektorú z medzinárodných zmlúv k dodržiavaniu ktorých USA zaväzuje ich ratifikácia. V tejto časti som najviac pracoval s textami samotných nariadení, teda v prípade vnútroštátnej legislatívy najmä zákon 18 U.S. Code § 2340 a neskôr prijatý Detainees Treatment Act a v prípade medzinárodnej legislatívy najmä Ženevská konvencia a Konvencia proti mučeniu. Veľmi dôležité sú aj správy vydané Ministerstvom spravodlivosti a Ministerstvom obrany, tiež známe ako *Memorandá o mučení*. Tieto dokumenty vypracované pracovníkmi federálnych inštitúcií z ktorých najznámejšími sú John Yoo a Steven Bradbury, slúžili ako vodítko pre Bushovu administratívu a vedenie CIA pri vytváraní a schvaľovaní programu. Memorandá sú dôležitou zložkou pre pochopenie schvaľovacieho procesu techník, ich relevantnosť je však často krát kritizovaná z dôvodu špecifického výkladu právnych predpisov. Pri spracovaní tejto časti práce boli nesmierne užitočné aj správy vydávané Congressional Research Service. Tento think tank výskumného ústavu amerického Kongresu ponúka správy vyhodnocujúce výklad jednotlivých právnych nariadení s maximálnou hĺbkou a najväčšou možnou mierou objektivity.

Niektoré pojmy s ktorými sa v práci čitateľ stretne sú charakterizované len rámcovo pre pochopenie širšieho kontextu konkrétnej problematiky. Tieto pojmy sú sami o sebe veľmi

^D Darwall, Stephen. *Deontology*. New Jersey: Blackwell Publishing, 2003.

komplexné a vhodné pre hlbšiu analýzu. Pre potreby práce sú však len rámcovo vymedzené a zjednodušené pre ich základné pochopenie.

1. Program vylepšeného výsluchu

1.1 Úloha výsluchu v boji proti terorizmu

Po desaťročiach súboja o svetovú dominanciu medzi Spojenými štátmi a Sovietskym zväzom či boja proti juhoamerickým drogovým kartelom v tzv. vojny proti drogám,* bolo USA právom stavané do pozície svetového lídra. Takáto pozícia so sebou niesla nie len veľké množstvo pozornosti, ale aj bezpečnostných rizík zo strany nepriateľských štátov a organizácií. K prejavaniu týchto rizík došlo 11. septembra 2001. V tento deň islamisticko-teroristická organizácia Al-Káida uniesla štyri lietadlá komerčných liniek amerických leteckých spoločností American a United Airlines. Dve z týchto lietadiel narazili do budov Svetového obchodného centra v New Yorku a ďalšie do budovy Pentagonu, sídla Ministerstva obrany USA. Štvrté lietadlo sa po súboji cestujúcich s únoscami zrútilo na území štátu Pensylvánia. Historicky najväčší teroristický útok mierený na Spojené štáty americké, si vyžiadal tisíce civilných obetí a ďalšie stovky príslušníkov policajných, hasičských a záchranárskych zborov, ktoré zasahovali na miestach útokov.¹

Bolo viac než jasné, že odpoveď USA na tragédiu, ktorá otriasla celým demokratickým svetom, na seba nenechá dlho čakať. Už o niekoľko týždňov po útoku vyhlásil americký prezident George W. Bush vojnu proti terorizmu. Hlavným cieľom tzv. vojny proti teroru* nemala byť len prostá pomsta za napáchané škody, ale najmä zabezpečenie, že podobný útok sa už nikdy viac nezopakuje.²

Základným predpokladom pre boj s terorizmom je zaistenie dostatočného množstva informácií na to, aby bolo možné zabrániť ďalšiemu útoku ešte pred jeho realizáciou. K zisku tak komplexných informácií sa však nebolo možné dostať len za pomoci klasickej špionáže či infiltrácie nepriateľskej organizácie. Detailné informácie o fungovaní teroristickej organizácie a jej nadchádzajúcich aktivitách poznajú len jej členovia, pričom najkľúčovejšie informácie drží v rukách obmedzený kruh vodcovskej špičky skupiny. Teroristické organizácie ako Al Káida či Taliban využívajú taktiky partizánskej vojny, útočia nepravidelne zo zálohy, nezduružujú svoje aktivity na konkrétnom mieste a nepôsobia na presne vymedzenom

* anglicky War on drugs

* anglicky War on terror

¹ Marc A. Thiessen, *Courting Disaster: How the CIA Kept America Safe and How Barack Obama Is Inviting the Next Attack*, (Washington DC: Regnery Publishing Inc., 2010), s 4.

² James P. Terry, *The War on Terror: The Legal Dimension*, Lanham, (Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 2013), s 12.

území s jasnými štruktúrami.³ Kombinácia týchto faktorov vyberá za najvhodnejší spôsob pre zisk konkrétnych a detailných informácií, zadržanie člena či spolupracovníka takejto organizácie a podrobiť ho vypočúvaciemu procesu.⁴ Sympatizanti teroristických organizácií,* ktorí s nimi spolupracujú nemusia byť automaticky jej členmi. Členom sa stanú až vo chvíli, keď odprisahajú vernosť vodcovi organizácie.⁵ Technikám vylepšeného výsluchu boli podrobení ako členovia, tak aj sympatizanti teroristických organizácií, preto budú ďalej v práci označovaní už len ako „príslušníci“.

Príslušníci teroristických organizácií sa ani náhodou nedajú považovať za bežných zločincov. Hlavne čelní predstavitelia operácií sú častokrát roky pripravovaní na padnutie do zajatia a cvičení na odolávanie rôznym vypočúvacím technikám. Americkí vyšetrovatelia sa o tom mohli presvedčiť už krátko po útoku, keď sa im v roku 2002 podarilo zajať vysoko postaveného príslušníka Al Káidy Abu Zubaydah. Už po úvodných výsluchoch bolo jasné, že pre získanie kľúčových informácií budú klasické, bežne používané metódy výsluchu nedostatočné. S rastúcim nebezpečenstvom ďalšieho útoku rástla aj potreba využitia novej metódy pri vypočúvaní, ktorá by priniesla detailnejšie informácie vo väčšom množstve.⁶

Tragédia z konca roku 2001 so sebou priniesla aj nevídanú mieru solidarity a súdržnosti, ku ktorej sa americká spoločnosť naštartovala. Svojou troškou v boji proti islamským teroristom, chcel prispieť prakticky každý Američan. Podobne sa do tohto boja zapojil aj psychológ a odborník na prežitie v zajatí James E. Mitchell. Kombináciou potreby vzniku novej vypočúvacej techniky a Mitchellových odborných znalostí, bolo vytvorenie techník vylepšeného výsluchu.* Vypočúvacie techniky, ktoré sa neskôr stali veľmi kontroverznými, začali byť pri výsluchoch teroristov hojne využívané a slúžili na obdržanie informácií aj od najlepšie trénovaných zajatcov.⁷

* časť radikálnych moslimov nezdíela názory vodcu organizácie (napr. za najväčšieho nepriateľa nevnímajú Američanov, ale Židov), preto sa oficiálne nepridá k danej organizácii ale len spolupracuje na niektorých jej operáciách

* anglicky Enhanced interrogation techniques, skrátene EIT

³ Guijun Li a spol., „Analysis of the Terrorist Organization Alliance Network Based on Complex Network Theory,“ *IEEE Access*, č. 7 (2019).

⁴ Thiessen, *Courting disaster*, s 75.

⁵ „Inside the Islamist terrorist's mind: A conversation with James Mitchell,“ American Enterprise Institute, Youtube, publikované 6.12.2016. https://www.youtube.com/watch?v=wwEX_V6YKHE

⁶ James E. Mitchell, *Enhanced Interrogation: Inside the Minds and Motives of the Islamic Terrorists Trying To Destroy America*, (New York: Crown Publishing Group, 2016), s 22.

⁷ „The Architect of the CIA's Enhanced Interrogation Program, James Mitchell,“ VICE News, Youtube, publikované 10.12.2014. <https://www.youtube.com/watch?v=MmNUI0itl-8>

1.2 Charakteristika programu

Odhalené plány ďalších útokov Al-Káidy ukazovali, že útok z 11. septembra nemal byť posledným na území Spojených štátov, a ich odmlka nemala trvať dlho.⁸ Pre Američanov bolo nevyhnutné aby sa v čo najkratšom čase, čo najlepšie pripravili na novú hrozbu. Základným predpokladom úspešnej prípravy na ďalšie útoky je prístup k dostatočnému množstvu informácií o nich. Existujú tri spôsoby ako sa k takýmto informáciám dostať. V minulosti najvyužívanejšou bola infiltrácia nepriateľskej organizácie vlastným agentom. Na začiatku nového tisícročia však americké informačné služby nemali žiadnych agentov infiltrovaných v štruktúrach teroristických organizácií na Blízkom Východe. Druhou možnosťou je vojenská špionáž. Moderné technológie vytvárajú priestor na prienik aj k prísne utajovaným informáciám, avšak napríklad v rámci odpočúvania hovoru je možné len počúvať, nie sa aj pýtať na zatajované častokrát kľúčové detaily. Za najvhodnejší postup bolo preto zvolené zadržanie a výsluch členov organizácie, čím vyššie postavený v organizácii tým lepšie.⁹

Vrchní velitelia operácií disponujú ich detailmi a napriek tomu, že síce sú poháňaní fanatickým presvedčením rovnako ako radoví členovia, ich tréning je omnoho komplexnejší a sú pripravení odolávať rôznym formám výsluchu. Prvým vysoko hodnotným zdrojom informácií sa stal vrcholný príslušník Al-Káidy, Abu Zubaydah, ktorý sám seba prezentoval ako hlavného organizátora útoku z 11.9. a pravú ruku vodcu organizácie Usámu bin Ládina.¹⁰ Výsluch sa okamžite získal najvyššiu prioritu a začalo sa s ním tak rýchlo, ako to bolo možné. Už po úvodných výsluchoch však bolo zrejmé, že dostať sa k akýmkoľvek informáciám bude veľmi náročné. Teroristi na výzvy pri klasickom výsluchu prakticky nereagujú a sú odhodlaní udržať informácie v tajnosti. S rastúcim rizikom ďalšieho útoku, rástla aj netrpezlivosť amerických informačných služieb, najmä Central Intelligence Agency.

Po prevoze zajatca na tzv. „black site“, teda tajné miesto ideálne mimo územia Spojených štátov, bol vyzlečený, oholený a prešiel kompletnou lekárskou prehliadkou. Na mieste výsluchu bol od začiatku prítomný štáb odborníkov, ktorý zaisťoval nie len bezpečnosť, ale aj zdravotnú starostlivosť a psychologický prieskum väzňa.

Vytvorenie psychologického profilu osôb obvinených z trestného činu nie je neobvyklým javom. V prípade teroristu trénovaného odolať akýmkoľvek formám výsluchu je

⁸ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 28.

⁹ Thiessen, *Courting disaster*, s 76 – 78.

¹⁰ Jose A. Rodriguez, *Hard Measures: How Aggressive CIA Actions After 9/11 Saved American Lives*, (New York: Threshold Editions, 2012), s 58.

to však absolútne kľúčová zložka. Odhalenie jeho skutočnej motivácie pre spoluprácu s teroristickými organizáciami, je zásadné pre výber vhodného postupu pri výsluchu. Na začiatku vojny proti terorizmu v tomto smere zohrali dôležitú úlohu psychológovia James E. Mitchell a John B. Jessen. Obidvaja skúmali techniky odporu voči výsluchu, ktoré teroristi počas nich využívali. Výsledkom bolo pripravenie návrhu vypočúvacej techniky, s ktorou sa väzni dovedy nestretli, a na ktorú neboli pripravení.¹¹

Cieľom EIT nie je zraniť ani spôsobiť žiadnu trvalú fyzickú ujmu pre vypočúvaného, to bol základný predpoklad už pri rozhodnutí o ich vzniku. Bývalý riaditeľ protiteroristickej sekcie CIA Jose Rodriguez tvrdí „kooperácia sa nevytvára bolesťou, ale pocitom beznádeje, ktorý vzniká stratou kontroly nad svojím osudom“.¹² Vznik programu nebol podmienený len rozhodnutím vedenia CIA, ale taktiež rozhodnutím Ministerstva spravodlivosti, ktoré presne určilo čo, akým spôsobom vykonané a v akej miere je povolené a naopak čo potenciálne podlieha trestnému stíhaniu. Bushova administratíva definitívne schválila používanie techník v auguste 2002. Stanovené podmienky, za ktorých mohol byť program využitý, museli byť vždy dodržané a na ich kontrolu boli dedikovaní aj vybraní právni zastupitelia. Zároveň nasadenie techník pri výsluchu konkrétneho väzňa muselo vždy najskôr schváliť riaditeľstvo CIA.¹³

Výsluch, v ktorom boli použité EIT mohol byť kedykoľvek, kýmkoľvek prerušený a nahlásený generálnemu inšpektorovi CIA a Ministerstvu spravodlivosti. Využitie týchto techník bolo možné len v prípade, že predtým použité klasické metódy výsluchu zlyhali, jedná sa o tzv. vysokohodnotných zajatcov* a ich použitie je schválené riaditeľom CIA.¹⁴ Označenie „vysokohodnotný“ dostanú len teroristi, ktorí sú priamo zodpovední za prípravu technických a logistických plánov útokov. Zväčša sú súčasťou vrchného vedenia organizácie a majú množstvo informácií o jej členoch a vnútornej štruktúre.¹⁵

Pre pochopenie toho ako veľmi techniky enhanced interrogation zmenili tvár výsluchu, je potrebné aspoň rámcovo poznať tie klasické. Základným prvkom bežného výsluchu, ktorý prebieha po zadržaní podozrivého z akéhokoľvek trestného činu, je vybudovanie si vzťahu s

* anglicky „high value detainee“

¹¹ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 51.

¹² Rodriguez, *Hard measures*, s 64.

¹³ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 58.

¹⁴ Thiessen, *Courting disaster*, s 36.

¹⁵ Office of the director of national intelligence, „Summary of the high value detainee program,“ (report, Washington DC, 2006), s 4 – 5.

ním. Systematickým usporiadaním dostupných dôkazov, faktov a psychologického profilu vypočúvaného sa vyšetrovatelia snažia pochopiť jeho motív a tým sa k nemu priblížiť. Vypočúvaný, ktorý sa cíti bezpečne a uvoľnene má tendenciu sa vyšetrovateľom zdôveriť. Najpodstatnejšou zložkou je však strategická verbálna komunikácia vyšetrovateľa, ktorý je schopný obozretne využívať už získané dôkazy, napríklad ich prepojením do nekompletného príbehu. Podozrivého láka k dokončeniu príbehu či opraveniu jeho chýb, čím sa podvedome usvedčí. Nemenej dôležitým je aj správne kladenie otázok, pre zapojenie pamäťových centier vypočúvaného a otvorenie ďalších prepojení.¹⁶ Klasické techniky výsluchu však častokrát priamo navádzajú k zisku priameho potvrdenia o spáchaní činu, teda priznania. Pri snahe o zabránenie teroristickému útoku to však nie je prioritou.¹⁷

1.3 Použitie programu pri výsluchu

Priebeh vypočúvania, vyšetrovateľmi nazývaný aj „sedenie“, má vždy dopredu pripravený a dohodnutý priebeh. Začína sa pristúpením k väzňovi s ponukou na výmenu ochrany za dostatočné množstvo detailných informácií. Vo väčšine prípadov je to však len formálny krok, nakoľko sa už dopredu vie, že väzeň nie je ochotný spolupracovať. Vyšetrovateľ väzňa upozorní na to, že cenou za odmietnutie spolupráce bude nový spôsob konfrontácie, zahrňujúci určitú mieru násilia. Následne sa pristúpi k využitiu niektorej zo schválených EIT. Začína sa vždy najmenej nepríjemnými technikami a intenzita sa stupňuje. Na konci každého sedenia vyšetrovateľ položí sériu konkrétnych otázok. V prípade, že ich väzeň odmietne zodpovedať, vyšetrovateľ v daný deň ukončí vypočúvanie a väzňovi pripomenie, že otázku mu položí neskôr znova, pričom ak neodpovie bude znova podrobený EIT. Cirkulácia konkrétnych otázok, nazývajúc sa „premost'ovanie“, má vo vypočúvanom vyvolať strach z toho čo bude nasledovať, ak odmietne spolupracovať.¹⁸

Strach z nadchádzajúceho sedenia a toho kam až môžu vyšetrovatelia zájsť, je najdôležitejšou zložkou EIT. Neprispievajú k tomu len samotné techniky, ale aj fakt, že väzeň nemá zaistené právne zastúpenie a nemôže si byť istý ani ambulantnou starostlivosťou. Všetky tieto faktory tak vo výsledku majú vypočúvaného priviesť k ochote spolupracovať, aby predložil čo najviac informácií o nadchádzajúcich operáciách teroristickej skupiny. Hranica maximálneho možného trvania výsluchu v ktorom je väzeň podrobený technikám

¹⁶ High-Value detainee interrogation group, „Interrogation best practices,“ (report, Washington D.C., 2016), s 2 – 6.

¹⁷ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 27.

¹⁸ *Ibidem*, s 66.

vylepšeného výsluchu, bola stanovená na dobu 30 dní a nesmie byť prekročená. Sám Mitchell uvádza „ak výsluch väzňa počas tejto doby nezlomí, jeho presvedčenie je natoľko silné, že je pre uchovanie informácie ochotný aj zomrieť.“¹⁹

Potom ako väzeň začne spolupracovať s vyšetrovateľmi, býva spravidla podrobený ešte niekoľkým ďalším sedeniam. Dôvodom je definitívne zlomenie jeho odporu. Väzeň sa utvrdí v tom, že jeho osud už naďalej nie je v jeho rukách a výsluchy s použitím techník nemusia skončiť len tým, že začne hovoriť. Vyšetrovatelia si vďaka tomu zabezpečia, že vypočúvaný sa nebude snažiť o odvedenie ich pozornosti bezcennými či falošnými informáciami len za účelom prerušenia výsluchu. Niekoľko ďalších sedení tak slúži primárne na overenie pravdivosti informácie, ktorú väzeň poskytol. Vyšetrovatelia ukážkou svojej nespokojnosti s poskytnutou informáciou usvedčujú väzňa z klamstva, ktorý tak buď výpoveď zmení, aby vyšetrovateľov uspokojil alebo na nej bude trvať, pretože je pravdivá.²⁰

Priemerná doba od začiatku používania EIT po moment kedy začal väzeň spolupracovať je 72 hodín. Najdlhšie im odolával Chálid Šajch Mohamed a to po dobu 3 týždňov.²¹ Pri vytváraní EIT boli niektoré prvky prevzaté z tréningového programu americkej armády so skratkou SERE teda prežitie, vyhnutie, odpor a únik.* V rámci tréningu si príslušníci armády vyskúšali aké je to byť podrobení napríklad simulovanému topeniu. Efektivita týchto techník bola potvrdená už v rámci tohto tréningového programu, keďže napriek tomu že si branci boli vedomí toho, že sa im nič vážne nemôže stať nedokázali im odolávať.²² Nasadenie obdobných techník pri výsluchoch teroristov sa tak zdalo ako efektívne riešenie pre rýchly prístup k informáciám o nadchádzajúcich útokoch.

* anglicky Survival, Evasion, Resistance and Escape

¹⁹ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 74.

²⁰ Ibidem, s 55.

²¹ Alexandra King , „CIA contractor: Enhanced interrogation techniques 'saved lives',“ *CNN*, 20. December, 2016. <https://edition.cnn.com/2016/12/17/politics/james-mitchell-advanced-interrogation-cnntv/index.html>

²² Steven G. Bradbury, „Memorandum for John A. Rizzo,“ (report, U.S. Department of Justice, 2007), s 42.

1.3.1 Zoznam schválených techník:

Attention grasp – Uchopenie zadržaného väzňa oboma rukami nad úrovňou goliera so simultánnym, kontrolovaným trhnutím. Väzeň je týmto prudkým pohybom pritiahnutý smerom k vyšetrovateľovi.

Walling – Väzeň je postavený chrbtom k falošnej ohybnej stene, z pružného materiálu napríklad drevotriekovej platne. Postupne je ťahaný smerom od steny s následným rýchlym a razantným strčením smerom do nej. Vypočúvaný lopatkami prudko narazí do steny, pričom tá stlmí náraz prehnutím sa. Hlava a krk väzňa sú zafixované uterákom pre predídenie zraneniu.

Facial hold – Vyšetrovateľ priloží otvorené dlane obe strany väzňovej tváre. Na tvár je následne vyvíjaný prostredníctvom dlaní tlak, smerom k zátylku vypočúvaného. Končeky prstov sa držia v čo najväčšej vzdialenosti od očí.

Facial or insult slap – Facka s mierne rozovretými prstami na ruke. Ku kontaktu ruky vyšetrovateľa s väzňovou tvárou dôjde v oblasti medzi špičkou jeho brady a spodkom príslušného ušného lalôčika.

Cramped confinement – Väzeň je umiestnený do stiesneného priestoru, spravidla tmavej krabice. Bedňa je buď vysoká a úzka, takmer bez možnosti posadiť sa, alebo nízka a širšia, naopak bez možnosti vystrieť sa. Pobyť v takomto boxe obsahujúcom len kôš na vykonanie potreby, môže v prípade menšej verzie trvať maximálne dve hodiny. Vo väčšom boxe môže byť väzeň držaný až osemnásť hodín.

Insects – Do stiesneného boxu, v ktorom je väzeň zavretý, je umiestnený hmyz. Jedovaté, bodavé či iným spôsobom pre väzňa nebezpečné druhy hmyzu, použité byť nesmú.

Stress positions – Vypočúvaný je uložený do polohy, v ktorej je napínaná veľmi špecifická svalová partia a v polohe musí zotrvať až do úplného vyčerpania. V prvom prípade sa väzeň usadí na zem s nohami vystretými pred sebou a rukami zodvihnutými nad hlavou. Druhou možnosťou je kľáčanie na zemi s prehnutím sa dozadu v 45 stupňovom uhle.

Wall standing – Väzeň sa postaví zhruba jeden a pol metra od steny s chodidlami rozostúpenými približne na šírku ramien. Ruky má vystreté pred sebou, pričom celá hmotnosť jeho tela je podopieraná len končekmi prstov. Vypočúvaný nesmie nijakým spôsobom zmeniť polohu svojich rúk ani nôh.

Sleep deprivation – Kontinuálne odopieranie spánku v maximálnej možnej dĺžke 11 dní. Väzeň je spravidla umiestnený do svetlej miestnosti so silným zdrojom osvetlenia, ktoré svieti

neprestajne. Vyšetrovatel' celu pravidelne navštevuje v niekoľko minútových intervaloch, pričom vypočúvanému odopiera spánok aj použitím iných techník. V priebehu používania deprivácie má väzeň možnosť spánku len niekoľkých desiatok minút do dňa tak, aby nezačal halucinovať a bol schopný odpovedať na otázky.

Waterboarding – Väzeň je pripútaný k naklonenej lavici s nohami zodvihnutými nad úroveň hlavy. Jeho hlava je spútaná a vyšetrovateľom prekrytá hrubou látkou. Tkanina pokrýva väzňove ústa a tvár, zatiaľ čo na ňu vyšetrovatel' kontrolovaným prúdom vylieva vodu. Prístup ku kyslíku je odopretý po dobu 20 až 40 sekúnd, čím je vytvorený pocit topenia a dusenia sa. Medzi jednotlivými opakovaniami musí byť lavica preklopená tak, aby sa mohli väzňovi vyčistiť dýchacie cesty.²³

V roku 2002 bolo schválených týchto 10 techník. V praxi však boli využívané aj ďalšie, justične nepovolené techniky ako napríklad vydychovanie dymu do tváre, hrubé zaobchádzanie a bitie, kefovanie hrubou, ostrou kefou na genitáliách a následne na tvári.²⁴ Prípados porušenia nariadených podmienok vedenia výsluchu s použitím EIT sa venujú ďalšie časti práce.

²³ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 52 – 54.

²⁴ *Ibidem*, s 55.

1.4 Techniky vylepšeného výsluchu v praxi

Vyhlásením vojny proti terorizmu bol naštartovaný dlhodobý proces, v ktorom sa silové orgány USA systematicky snažili o postupnú likvidáciu teroristických buniek rôznych organizácií po celom svete. Al Káida, ktorá stála za útokom z 11.9. pochádza z oblasti Blízkeho Východu, ktorý je zároveň centrom pre jej organizačné aktivity.²⁵ Spolupráca s miestnymi vojenskými a policajnými zložkami tak bola vždy pre Američanov nevyhnutná.

1.4.1 Abu Zubaydah

Prvý výsledok úspešnej kooperácie medzi americkou CIA a pakistanskou políciou prišiel už na začiatku roku 2002 v apríli. Po spustení koordinovanej akcie, v rámci ktorej prebehla razia v 14 rôznych lokalitách súčasne, bol po prestrelke zajatý Zayn al-Abidin Muhammad Husayn, skrátene nazývaný Abu Zubaydah.²⁶

Zubaydah fungoval v rámci Al Káidy ako akýsi moderátor. Jeho úlohou bolo zabezpečenie potrieb pre cestovanie jej členov, dodávky zbraní a koordinovanie ich aktivít. Poznal veľké množstvo príslušníkov organizácie vrátane ich mien, motivácie a civilnej práce. Jeho postavenie v rámci organizácie tak bolo veľmi vysoké napriek tomu, že oficiálne Bin Ládinovi nesľúbil vernosť.²⁷

Zranený Zubaydah bol po zásahu ľavej nohy prevezený do nemocnice, kde podstúpil komplikovanú operáciu s následnou rekonvalescenciou. Ako prví boli k jeho vypočutiu vyslaní agenti FBI, ktorí sa pokúšali o nadviazanie kontaktu už krátko po operácii v nemocnici. Po sérii nejasných a zmätočných odpovedí, spôsobených kombináciou enormného stresu a silných analgetík, bol jeho výsluch pozdržaný. Vo chvíli, keď to jeho zdravotný stav dovoľoval bol prevezený na tajné vyšetrovacej základne, kde sa vypočúvanie okamžite obnovilo.²⁸

FBI sa pokúšala aplikovať overené metódy výsluchu, často používané pri vypočúvaní obžalovaných z bežných trestných činov. Od začiatku sa tak snažili o vytvorenie si fiktívneho vzťahu so Zubaydahom a snažili sa k nemu priblížiť. Zohľadnením jeho kultúrneho pozadia a osobného charakteru, hľadali cestu ako ho ovplyvniť, zlomiť jeho odpor a prinútiť ho k

²⁵ Christina Hellmich, *Al-Qaeda: From Global Network to Local Franchise*, (Halifax: Zed Books, 2011), s 21.

²⁶ Rodriguez, *Hard measures*, s 87.

²⁷ Ibidem, s 58 – 59.

²⁸ Ali H. Soufan, *The Black Banners: The Inside Story of 9/11 and the War Against al-Qaeda*, (New York: W. W. Norton & Company, 2011), kap. 6, Kindle.

spolupráci. Počas ich výsluchov agenti skúšali rôzne formy komunikácie.²⁹ Spočiatku sa pokúšali Zubaydaha presvedčiť o tom, že jediným spôsobom ako môže zmierniť svoj trest je spolupráca s nimi. Motív islamských teroristov je však zakorenený v silnom ideologickom presvedčení, ktoré stavia ich osobné záujmy do úzadia, navyše Zubaydah poznal množstvo techník odporu voči výsluchu, ktoré trénoval pre prípad že by padol do amerického zajatia.³⁰

Ideový základ vojny islamských teroristov proti západným kultúram, známym aj pod názvom džihád, stojí na presvedčení, že jediným správnym právnym systémom je náboženské právo šaría. Toto právo, ktoré okrem iného slúži ako „jediný návod na život“ dáva jeho vyznávačom za úlohu šíriť ho do celého sveta. Svätá vojna sa skončí až v momente, kedy právo šaría zavládne na celom svete a budú sa ním riadiť všetci ľudia. Dovtedy je úlohou moslimov likvidovať akékoľvek opozičné smery zmýšľania, pričom symbolom týchto smerov sú práve Spojené štáty americké. Rozdiel medzi vojenskými a civilnými cieľmi sa prakticky stráca, nakoľko nepriateľ predstavuje ktokoľvek, kto akýmkoľvek spôsobom spolupracuje s druhou stranou a to čo i len tým, že nie je súčasťou vojny on sám.³¹

Techniky odporu voči výsluchu tzv. „resistance techniques“, sú trénované príslušníkmi špeciálnych jednotiek, ale svoje varianty prevzali aj teroristické organizácie. Majú pomôcť agentovi prečkať výsluch nepriateľa v prípade, že by padol do jeho zajatia. Techniky spočívajú v snahe zmiast' alebo aspoň spomaliť postup nepriateľov, aby tak zajatec získal čas ako pre seba samého, tak pre organizáciu na realizáciu ďalších operácií. Zajatec sa vyšetrotateľov snaží rozptýliť informáciami o plánoch pripravovaných v minulosti, avšak nikdy neschválených k realizácii, profilmi členov svojej organizácie, ktorí sú však už dávno mŕtvi či prezradí informáciu, ktorú predpokladá, že vyšetrotelia už vedia. Nemenej zriedkavé je aj kompletne vymyslenie si príbehu pre odvedenie pozornosti.³² Inou variantou týchto techník je ignorovanie fyziologických potrieb napríklad dodržiavanie hladovky či odmietanie prijímania vody.³³

Zubaydah poskytoval len veľmi malé množstvo informácií o ktorých vedel, že sú pre Američanov dávno známe. To vytváralo dojem spolupráce. Skutočným cieľom bola snaha

²⁹ James P. Pfiffner, „The Efficacy of Coercive Interrogation,“ v *Examining Torture: Empirical Studies of State Repression*, (New York: Palgrave Macmillan, 2014), s 13 – 14.

³⁰ Soufan, *The Black Banners*, kap. 6.

³¹ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 178 – 182.

³² „How Navy SEALs are taught to resist interrogations,“ Business Insider, Youtube, publikované 9.11.2016. <https://www.youtube.com/watch?v=LunNGzBqsDs>

³³ Dianne Feinstein, *Senate Select Committee on Intelligence*, (New York: Melville House Publishing, 2014), s 4.

o odvedenie pozornosti a zisk času pre Al Káidu na prípravu ďalších útokov.³⁴ Vyšetrovatelia sa snažili zvýšiť množstvo informácií získaných od Zubaydaha. Najskôr sa pokúsili o jeho naverbovanie do svojich radov ako informátora, neskôr mu ponúkali sladkú tyčinku pre zlepšenie stravy.³⁵

Manipulácia so stravovaním bola taktiež jednou z metód pre vytváranie psychického nátlaku na zajatca. Počet jedál, ich veľkosť a kvalita bola zámerne znižovaná u väzňov, ktorí odmietali spoluprácu. Vo chvíli keď väzeň začal kooperovať dostával aj kvalitnejšiu stravu, čím získaval dojem, že si spoluprácou môže zlepšiť podmienky vo väzbe.

Na obidve ponuky Zubaydah reagoval „so znechutením“ a odmietol s Američanmi ďalej spolupracovať.³⁶ K definitívnemu zlomu, kedy Zubaydah prestal poskytovať akékoľvek informácie došlo v momente, keď ho jeden z agentov FBI v rámci stratégie tzv. dobrého a zlého policajta častoval niekoľkými tvrdými invektívami, čo potvrdzuje aký dôležitý je výber správneho spôsobu komunikácie. Od tohto momentu prestali agenti FBI získavať akékoľvek informácie, a preto sa dostali na rad pracovníci CIA.³⁷

Agentom FBI sa počas ich pôsobenia podarilo obdržať niekoľko zaujímavých informácií. Podarilo sa im napríklad rozkľúčovať prezývku Muktar, čím výrazne prispeli k neskoršiemu zajatiu ďalšieho významného teroristu Chálida Šajcha Mohameda. FBI sa podarilo potvrdiť, že Zubaydah stál za sériou útokov z prelomu tisícročí, známych ako miléniové útoky a taktiež mal vysoké postavenie v rámci Al Káidy, kde fungoval ako operačný koordinátor a zabezpečoval verbovanie a tréning nových členov.³⁸ Stavba ich otázok a metódy, ktoré využívali však smerovali skôr k zisku jeho priznania, než zisku informácií o nadchádzajúcich operáciách, ktoré sú pri snahe o ich prerušenie tými najzásadnejšími.³⁹

Už počas obdobia výsluchov pod vedením FBI bol na mieste výsluchu prítomný James Mitchell v službách CIA. Jeho funkcia bola spočiatku len poradná a jeho úlohou bolo sledovať Zubaydahove techniky odporu voči výsluchu. S postupom času a narastajúcimi obavami z ďalšieho útoku rástol tlak na vyšetrovaciú základňu, aby začali produkovať väčšie množstvo informácií. Keďže Mitchell vedel, že použitím tradičných techník sa Zubaydaha zlomiť

³⁴ Thiessen, *Courting disaster*, s 82.

³⁵ Soufan, *The Black Banners*, kap. 6.

³⁶ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 27.

³⁷ Rodriguez, *Hard measures*, s 59.

³⁸ Soufan, *The Black Banners*, kap. 6.

³⁹ Rodriguez, *Hard measures*, s 57.

nepodari, bol Rodriguezom oslovený s prípravou programu, v rámci ktorého by sa podarilo vážna priviesť k spolupráci.⁴⁰

Intenzita Zubaydahovho výsluchu sa postupne zvyšovala. Variácia spánkovej deprivácie, v rámci ktorej mu bol spánok umožnený len na niekoľko desiatok minút denne bola využitá už v máji 2002. Počas 126 hodín absencie kvalitného spánku sa vyšetrovatelia snažili Zubaydaha unaviť natoľko, aby túžba po spánku prelomila jeho mlčanie. Spánok mu nebol odopretý úplne, aby z únavy nezačal halucinovať, ale bol obmedzený len na niekoľko desiatok minút denne. Nakoniec sa vyšetrovateľom podrobil a poskytol informácie o teroristovi nazývanom Jose Padilla. Ten mal v súčinnosť s Chálidom Šajchom Mohamedom pricestovať do USA a odpáliť na ich území bombu naplnenú rádioaktívnym materiálom. Útok sa však vďaka informáciám od Zubaydaha podarilo prekaziť a Padilla bol zadržaný na letisku v Chicagu.⁴¹

Zubaydah sa opäť odmlčal až do nástupu EIT v plnej miere v auguste. Z počiatku bol vystavený menej tvrdým metódam ako walling či stresovým polohám, tým však dokázal odolávať. Práve v týchto chvíľach sa ukázala jeho psychická sila a kvalita tréningov, ktoré absolvoval. Vypočúvanie nakoniec prešlo k waterboardingu. Častokrát sa mylne uvádza, že waterboarding absolvoval až 83 krát tzn. 83 sedení trvajúcich maximálne 20 minút počas ktorých sa opakuje proces liatia vody na tvár väzňa v rozmedzí 10 – 40 sekúnd a krátky čas pre 3 až 4 plné nádychy väzňa. 83 však bolo len jednotlivých liatí vody. Intervaly liatia vody boli navyše skrátené na 6 – 20 sekúnd. Simulované topenie bolo tak účinné, že Zubaydahov odpor zlomilo už po niekoľkých dňoch.⁴² Vyčerpanie zo sedení zavŕšené waterboardingom ho v jeho vnímaní posunuli na okraj hranice znesiteľnosti. Islamskí teroristi nepočítali s tým, že zo strany USA príde spôsob výsluchu pripomínajúci mučenie, čo je možné vidieť aj na technikách odporu voči výsluchu, ktoré trénovali. Tie boli zamerané primárne na odvádzanie pozornosti počas komunikácie, nie na zvládanie bolesti. Keďže bol Zubaydah presvedčený o tom, že ak nezačne spolupracovať zomrie, rozhodol sa zachrániť si život rozprávaním. Toto rozhodnutie bolo samo o sebe obrovským prínosom, pretože pomohlo pochopiť zmýšľanie džihádistov.* Nielenže sa

* Takéto rozhodnutie mohol urobiť, pretože bol dohnaný na pokraj svojich síl a vedel že za daných okolností nemal inú možnosť, tým pádom mu to Allah odpustí. S týmto rozhodnutím je tak väzeň zmierený a psychicky vyrovnaný. Neskôr sa dokonca Zubaydah vyjadril, že waterboardingu by mali byť podrobení „všetci bratia“.

⁴⁰ Rodriguez, *Hard measures*, s 62.

⁴¹ Ibidem, s 56.

⁴² Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 29.

techniky ukázali za daných okolností ako účinné, ale taktiež zistili, že moslim môže pre záchranu života zradiť svoje presvedčenie a spolupracovať nepriateľom.⁴³

Po zlomení Zubaydahovho odporu postupom času podával plnšie a komplexnejšie obrazy o organizácií. Používanie EIT bolo stiahnuté a vyšetrovatelia sa sústredili na prehĺbenie vzťahu s ním. Zubaydah opäť dostal možnosť zlepšiť svoje podmienky v cele výmenou za informácie, čo nastavilo efektívny vzťah medzi ním a vyšetrovateľmi. Vďaka jeho informáciám sa neskôr podarilo vypátrať a zajať ďalších členov Al Káidy, napríklad spiaceho agenta Jafara Al-Tayyara – amerického občana žijúceho na Floride, schopného pilotovať lietadlo, ktorý mal byť využitý pri jednom z útokov na New York či Hassana Ghula, ktorý dopomohol k lokalizácii a odstránení Bin Ládina. Jeho znalosti iných členov pomáhali vyšetrovateľom pri hľadaní spôsobov ako zlomiť odpor ďalších väzňov a zároveň si pri ňom mohli overiť pravdivosť informácií získaných od iných väzňov.⁴⁴

Prípád Abu Zubaydaha ukázal, že použitie techník vylepšeného výsluchu v správnej miere a dodržanom rozsahu, môže byť veľmi účinný spôsob ako priviesť väzňa ku kooperácii s vyšetrovateľmi. Informácie od Zubaydaha boli dôležitým faktorom v boji proti terorizmu a pomohli zabrániť nezanedbateľnému množstvu pripravovaných operácií Al Káidy. Okrem toho Zubaydah výrazne prispel k pochopeniu zmýšľania islamských teroristov, čo pomohlo v úprave postupu pri výsluchoch ďalších väzňov a ako overovateľ získaných informácií slúžil americkým informačným službám ešte niekoľko rokov.

1.4.2 Al-Nashiri

Tri mesiace po schválení EIT sa do rúk amerických informačných zložiek dostal ďalší vysoko postavený terorista. Strojca útoku na americkú vojnovú loď USS Cole, Abd al-Rahim al-Nashiri bol zajatý v Spojených Arabských Emirátoch v novembri 2002. Tentokrát mala CIA prístup k väzňovi už od začiatku.⁴⁵

Úvodná procedúra, ktorú absolvoval bola veľmi podobná tej Zubaydahovej. Po prevoze do vypočítavacej základne a absolvovaní základných lekárskeho testov, bol al-Nashiri okamžite spovedaný. Pracovníci CIA sa snažili s al-Nashirim nadviazať kontakt, na väčšinu otázok však odmietal odpovedať. Rovnakým neúspechom skončili aj otázky smerujúce k zisku informácií o nadchádzajúcich útokoch. Jediné o čom bol ochotný hovoriť bol útok na USS Cole, pri

⁴³ Rodriguez, *Hard measures*, s 71.

⁴⁴ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 76.

⁴⁵ Rodriguez, *Hard measures*, s 83.

ktorom zahynulo 39 ľudí a ďalších 17 bolo zranených. O tomto útoku rozprával intenzívne, s drakonickou hrdosťou na svoje organizačné schopnosti, zároveň však s absolútnym chladom bez štipky súcitu k obetiam z jeho vlastných radov, ktoré tento samovražedný útok vykonali.⁴⁶

Neochotu spolupracovať dokazoval aj neustálym ničením vybavenia miestnosti, v ktorej bol držaný. Nelámal len stoličky a jedálenské tácky, ale prakticky všetky veci, ktoré dostal k dispozícii. Neuspokojivé výsledky výsluchu viedli vedenie CIA k vydaniu povolenia na použitie EIT. Sedení s použitím techník však nebolo veľa. Al-Nashiri bol zaskočený tvrdosťou amerického prístupu, na ktorý nebol pripravený a nepredpokladal ho.⁴⁷

Waterboardingu sa al-Nashiri podrobil už po troch dňoch. Agenti CIA prestali používať techniky a dali mu priestor na preukázanie ochoty spolupracovať. Postupne odhaľovali čiastkové informácie o pripravovaných útokoch, väčšinou sa však jednalo len o potvrdzovanie informácií, ktoré sa podarilo rozlúštiť z diára, ktorý mal al-Nashiri pri sebe počas zatýkania. Niekoľkokrát sa pokúsil odvieť pozornosť diskusiou o vymyslených útokoch, ktoré sa mali zrealizovať. Inokedy sprevádzal vyšetrovateľov plánmi operácií, ktoré sa v minulosti mali uskutočniť, ale Al Káide sa ich nepodarilo zrealizovať.⁴⁸ Vyšetrovatelia však mali pocit, že al-Nashiri sa postupne otvára k výraznejšej spolupráci, preto nechceli riskovať jeho uzavretie opätovným použitím EIT.

Získané boli útržky informácií o príprave útoku na diplomatickú štvrť v Rijáde v Saudskej Arábii. Americkým zložkám sa pri al-Nashirim podarilo potvrdiť, že sa útok skutočne pripravuje a túto informáciu odkázali aj policajným zložkám v Saudskej Arábii. V priebehu nasledujúcich mesiacov sa však nepodarilo získať doplňujúce informácie, ktoré by pomohli miestnym ochranným zložkám zabrániť tomuto útoku. Ten sa nakoniec uskutočnil v máji 2003 a za obeť mu padli desiatky civilistov.⁴⁹

Vypočúvanie al-Nashiriho je možné hodnotiť ako značný neúspech programu EIT. Ich zapojenie do procesu vyšetrovania neprinieslo žiadny výrazný posun, ani väčšie množstvo dôležitých informácií. Odpor väzňa sa síce zdanlivo podarilo zlomiť, ale vyšetrovatelia na to nedokázali nadviazať efektívnou komunikáciou s väzňom a nedokázali ho prinútiť k prezradeniu detailnejších informácií. Útok, ktorý sa uskutočnil v meste Rijád je možné považovať za zlyhanie tohto programu. Prípud al-Nashiriho dokazuje, že EIT nie je len o násilí,

⁴⁶ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 89 – 90.

⁴⁷ Thiessen, *Courting disaster*, s 112.

⁴⁸ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 97 – 102.

⁴⁹ Rodriguez, *Hard measures*, s 84.

ale výraznou zložkou je čítanie mentálneho statusu väzňa na základe čoho je potrebné smerovanie výsluchu upraviť.

Abu Zubaydah spolu s al-Nashirim boli po niekoľkých mesiacoch výsluchov vedených Mitchellom a Jessenom prevezení do novej lokácie s novým vyšetrovateľským tímom. Obaja väzni do tej doby spolupracovali. Novým vyšetrovateľom sa však zdalo, že nedostatočne a preto sa rozhodli k návratu k využívaniu EIT. Napriek tomu, že povolenie vykonávať EIT mali len ľudia s adekvátnym vyše 200 hodín trvajúcim kurzom a schváleným psychotestom, ich zaobchádzanie s väzňami sa značne zhoršilo. EIT začali byť využívané vo väčšej ako povolenej miere a použité boli aj ďalšie techniky, ktoré neboli oficiálne schválené. Takéto jednanie nielenže bolo z právneho hľadiska nezákonné, ale taktiež značne neefektívne. Návrat k sedeniam s použitím techník mal značne negatívny efekt na kooperatívnosť väzňov, čo viedlo k frustráciám vyšetrovateľov a nadužívaniu techník.

Snaha o uvoľnenie nervozity prechádzajúcej do frustrácie z neúspešných sedení, neskôr viedla k zapájaniu aj neschválených techník. Väzňom bol napríklad do tváre vydychovaný tabakový dym, ktorý po určitej dobe väzňom spôsoboval nevoľnosť a závrate. Niekoľkokrát väzni absolvovali tzv. kefovanie, počas ktorého boli väzni drhnutí hrubou kefou najskôr na genitáliách a potom na zvyšku tela vrátane tváre. Výkon obidvoch týchto techník len potvrdil, že ich neschválenie ministerstvom spravodlivosti bolo správnym rozhodnutím, nakoľko takáto dehonestácia ľudskej dôstojnosti nijakým spôsobom neprispela k posunu vo vyšetrovaní, naopak výrazne ho zbrzdila. Stupňované boli aj snahy o zosmiešnenie väzňov nahotou, výrazné a náhle znižovanie teploty v miestnosti len na niekoľko stupňov nad nulou či výrazná manipulácia s ich stravou, kedy boli denné kalorické príjmy znížené na minimum.

Tento prípad zneužitia programu je možné vnímať ako prechod od výsluchu k mučeniu.* Po niekoľkých týždňoch boli vyšetrovatelia nahlásení na riaditeľstve protiteroristickej bunky CIA. Výsledkom síce bolo zastavenie takéhoto vedenia výsluchu, oficiálne však za tento skutok nikto neprevzal zodpovednosť a nikto zaň nebol oficiálne potrestaný.⁵⁰

1.4.3 Chálid Šajch Mohamed

V marci roku 2003 zaznamenali americké informačné služby ďalší výrazný posun v boji proti terorizmu. Po zásahu pakistanských a amerických jednotiek v pakistanskom meste Rávalpindí, bol vo svojom sídle zajatý Chálid Šajch Mohamed. Po prestrelke v ktorej bol

* právnemu zasadaniu a definícií mučenia sa venuje kapitola *Právna charakteristika programu*

⁵⁰ Fernstein, *Senate Select Committee*, s 133.

zranený pakistanský dôstojník, bol Mohamed postavený pred niekoľko rokov trvajúce obdobie výsluchov.⁵¹

Mohamedove zajatie bolo výsledkom niekoľko mesačnej snahy o dolapenie jedného z najnebezpečnejších teroristov daného obdobia a člena* najbližšieho kruhu Usámu Bin Ládina, zakladateľa Al Káidy. Strojca najväčšieho teroristického útoku v americkej histórii zo septembra 2001 a vrah amerického novinára Daniela Pearla, mal prehľad o takmer všetkých aktivitách a plánoch Al Káidy, prirodzene tak bol zaradený medzi absolútne priority amerických informačných služieb. V rámci vnútornej hierarchie organizácie mal tretie najvyššie postavenie po Bin Ládinovi a jeho pravej ruke Ajmánovi Zavahrím. Zodpovedal nielen za prípravu a plánovanie nadchádzajúcich útokov, ale aj výrazne ovplyvňoval ideologické smerovanie skupiny.⁵²

Kým došlo k jeho prevozu mimo územie Pakistanu, prebehli prvé kolá výsluchov ako od členov pakistanských informačných služieb, tak aj Američanov. Od začiatku však bolo jasné, že dostať z Mohameda akékoľvek informácie bude extrémne náročná úloha. Úvodné pokusy o využitie tradičných techník formou budovania vzťahu veľmi rýchlo stroskotali na jeho schopnosti odrážať ich. Mohamed poznal veľké množstvo odporových techník, ktoré počas celého procesu výsluchu aplikoval a upravoval v závislosti od vývoja situácie a jeho potreby. Na úplnom začiatku sa snažil presvedčiť vyšetrovateľov o tom, že nerozumie angličtine napriek tomu, že Američania o ňom vedeli, že niekoľko rokov žil a študoval v USA.⁵³ Spočiatku odmietal odpovedať na akékoľvek otázky a na vyšetrovateľov prakticky nereagoval. Po určitom čase sa vyšetrovateľom podarilo vytvoriť si s Mohamedom aspoň taký vzťah, aby odpovedal na základné otázky. Dokonca uviedol niekoľko informácií o útokoch z minulosti a členoch Al Káidy, ktorí však boli dávno po smrti. Tieto informácie boli pre Američanov nepostačujúce a posun vo vzťahu sa vyšetrovatelia snažili dosiahnuť napríklad ponukou na kontaktovanie svojich detí. Ponuku však odmietol so slovami, že „sú v rukách Allaha a teda sú v bezpečí“.⁵⁴

Prevozov medzi vypočúvacími základňami absolvoval Mohamed niekoľko, nakoniec bol prevezený do základne, kde ako poradný orgán pri určovaní postupu vo vypočúvaní

* rovnako ako Abu Zubaydah, Bin Ládinovi nesľúbil vernosť

⁵¹ Rodriguez, *Hard measures*, s 88.

⁵² William O'Donohue, „Psychologists and the Ethical Use of Enhanced Interrogation Techniques to Save Lives,“ *Ethics & Behavior* 25, č. 5 (Jún 2015): s 373 – 383.

⁵³ Rodriguez, *Hard measures*, s 90.

⁵⁴ *Ibidem*, s 96.

a vytváraní si vzťahu s väzňom pracovali Mitchell s Jessenom. Predchádzajúci vyšetrovatelia napriek použitiu EIT neboli príliš úspešní a neboli schopní zlomiť jeho odpor. Mohamed mal informácie, ktoré sa pokúšal kryť prioritne odstupňované, pričom najvyššou prioritou bola ochrana Bin Ládina. Na to nadväzovalo chránenie množstva ďalších informácií o štruktúrach a členoch Al Káidy, ktoré by vyšetrovateľov naviedli k dolapeniu Bin Ládina.⁵⁵ Ani Mitchell s Jessenom a priradenými vyšetrovateľmi však využitím tradičných vypočúvacích metód nezaznamenávali úspech a tak pomerne rýchlo prešli k EIT.

Mohamed si prešiel najskôr wallingom, ktorý sa však v jeho prípade ukázal ako neúčinný. Omnoho väčším prekvapením pre vyšetrovateľov však bolo, keď Mohamed nereagoval ani na waterboarding. Počas sedení predvádzal enormnú dávku odporu a waterboardingu dokázal čeliť využitím hneď niekoľkých metód. Prerušovať sedenia sa mu darilo vďaka rýchlemu hltaniu vody, ktorá na neho bola liata, čím sa snažil vyvolať si hyponatrémiu, teda „otravu vodou požitou vo veľkom množstve počas stresovej situácie“. Po častom opakovaní sedení si vďaka počítaniu na prstoch vedel odčítať ako dlho liatie vody trvá a teda po určitej dobe zistil aká je horná hranica. Takýmto spôsobom zistil, že vyšetrovatelia nemôžu výsluch zatiahnuť do extrému, ktorý by mu ohrozil život.⁵⁶

Zhruba dva týždne od začiatku využívania EIT a 183 opakovaní liata vody pri simulovanom topení, začal Mohamed hľadať spôsoby ako sa im vyhnúť. Postupne tak prichádzal s útržkami informácií, ktoré si myslel, že by vyšetrovatelia mohli považovať za dostatočný náznak kooperácie a zároveň boli dostatočne marginálne, aby neohrozil teroristické operácie. Vyšetrovatelia zastavili výsluchy s EIT a začali s budovaním vzťahu s väzňom. K podpore tohto procesu a získaniu Mohamedovej dôvery sa vyšetrovatelia snažili zohľadňovať niektoré jeho potreby. Nakoniec mu bol vytvorený denný rozvrh, ktorý zohľadňoval časy pravidelných modlitieb a vopred ho upozorňoval na počet a približný čas ďalších výsluchov. Ďalším ústupkom bola napríklad možnosť dodržiavať pôsty. Hlavnou snahou tohto procesu bolo udržať komunikáciu s Mohamedom. Cieľom EIT a CIA nebolo získať konkrétne informácie za pomoci sily a bolesti. Hlavným cieľom bolo zlomiť odpor väzňa, aby bol ochotný komunikovať a v rámci rozhovorov poskytoval útržky informácií. S pomocou iných väzňov a ďalších spôsobov overovania bolo možné tieto útržky spájať a

⁵⁵ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 156.

⁵⁶ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 148 – 149.

získať tak komplexný obraz o nadchádzajúcich operáciách. Častokrát takýmto spôsobom väzni prezradili určitú informáciu úplnou náhodou či nedomyslenou lžou.⁵⁷

Mimo informácií o pripravovaných útokoch Mohamed do značnej miery pomohol pochopiť zmýšľanie islamských teroristov. Podľa neho je „presvedčenie o vedení vojny voči západným národom, hlboko zakorenené v mysliach radikálne zmýšľajúcich moslimov a toto presvedčenie sa snažia distribuovať po celom svete“. Svoju mentálnu silu považujú za „najväčšiu výhodu v boji proti USA“, ktoré predstavujú presný protipól k hodnotám, ktoré vyznávajú moslimovia. Primárnym účelom teroristických útokov tak nemala byť snaha o paralyzovanie a kolaps celej krajiny, ale o mobilizáciu ďalších moslimov a nabúrание mysli Američanov, aby tak v ich spoločnosti došlo k roztriešteniu a „vnútornému kolapsu“.⁵⁸

Budovanie vzťahu medzi Mohamedom a vyšetrovateľmi ich postupne priviedol k značnému množstvu informácií dôležitých pre vojnu s terorizmom. Veľkému počtu teroristických útokov s potenciálne katastrofickými následkami sa podarilo predísť a značne narušiť štruktúry Al Káidy postupným odchyťávaním jej členov. Vďaka informáciám od Mohameda bolo možné zabrániť útoku podobnej škály ako ten z 9. septembra, ktorý sa mal uskutočniť na západnom pobreží a je známy ako Hambaliho sprisahanie. Zajatí boli taktiež pôvodcom americký spiaci agent Al Káidy, ktorý mal vykonať útok na území New Yorku, a Saifullah Paracha, ktorý s Mohamedom spolupracoval na pašovaní výbušnín na územie Spojených štátov. Prerušený bol aj pripravovaný útok na Londýnske letisko.⁵⁹ Azda najzásadnejší je však jeho príspevok pri snahe CIA o dolapenie vedúceho predstaviteľa Al Káidy Usámu bin Ládina. V rámci viacerých výsluchov popieral dôležitosť jeho bývalého spolupracovníka Abu Ahmeda al-Kuwaitiho, dnes známy aj ako Bin Ládinov kuriér. Klamaním o al-Kuwaitim podnietil vyšetrovateľov CIA k bližšiemu preskúmaniu jeho osoby a po overení informácií s ďalšími väzňami sa podarila potvrdiť jeho úloha v rámci Al Káidy, čo neskôr viedlo priamo k dolapeniu Bin Ládina.⁶⁰

⁵⁷ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 190.

⁵⁸ Ibidem, s 181 – 182.

⁵⁹ Thiessen, *Courting disaster*, s 122.

⁶⁰ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 191 – 192.

2. Efektivita a zmysel programu

Interpretácia výsledkov výsluchu je zlomovým bodom pri určovaní efektívnosti danej techniky. Ak budeme na tieto výsledky nahliadať tak, že akúkoľvek získanú informáciu súvisiacu so skúmanou činnosťou budeme považovať za úspech pri výsluchu, je možné označiť postup agentov FBI a CIA s ich tradičnými technikami za dostatočne efektívny a tým pádom použitie EIT nemá význam. Ak však budeme skúmať aj celkový prínos jednotlivých získaných informácií pre ďalší postup v boji proti terorizmu, informácie získané pomocou EIT o ďalších členoch teroristickej skupiny a ich plánoch, sú tými najdôležitejšími.

Vo všetkých troch uvedených prípadoch boli najskôr použité metódy tradičného výsluchu. Zároveň vo všetkých prípadoch tradičné techniky priniesli len veľmi malé množstvo informácií použiteľných v boji proti terorizmu. Všetci traja väzni sa snažili odvieť pozornosť vyšetrovateľov, poskytovali nerelevantné informácie a častokrát ich odkazovali na blízku budúcnosť v ktorej sa mali o pravdivosti svojich predpokladov presvedčiť sami. Až po nástupe EIT sa väzňov podarilo prinútiť k spolupráci, aby začali poskytovať informácie, vďaka ktorým americké informačné služby mohli zabrániť pripravovaným útokom. Hlavným argumentom odporcov EIT je, že tieto techniky síce vedú k zisku informácií, ale takých ktoré sú klamlivé a prezradené len preto, aby väzeň ukončil svoje utrpenie.⁶¹ Uvedené prípady však týmto tvrdeniam oponujú, nakoľko informácie od nich získané sa v niekoľkých prípadoch ukázali ako rozhodujúci faktor v súperení s teroristickými organizáciami, čoho dôkazom sú aj ďalší zadržaní teroristi.

2.1 Emocionálne správanie sa väzňov

Do roku 2005 zo 119 oficiálne nahlásených prípadov využitia EIT až 26 nespadlo pod kritériá použitia techník. Medzi tieto prípady sa radili ľudia, ktorí neboli v priamom spojení s terorizmom len sa pohybovali v okolí aktívnych členov teroristických skupín či takí, ktorí boli nesprávne vyhodnotení informačnými službami za teroristov. Je preto pochopiteľné že ľudia, ktorí nerozumeli dôvodu ich uväznenia a vystavenia tak tvrdým technikám reagovali veľmi emocionálne a snažili sa presvedčiť vyšetrovateľov o svojej nevine.⁶²

Známky citovo zafarbeného jednania vykazovali aj Mohamed, Zubaydah či al Nashiri teda väzni, ktorých činy nemilosrdne odsúdili stovky ľudí na smrť. Vyšetrovatelia k nim pridelení vnímali ich vzťahy s rodinnými príslušníkmi, ich vyčerpanosť zo zadržania, niekedy

⁶¹ Pfiffner, „The Efficacy of Coercive Interrogation,“ s 19.

⁶² Fernstein, *Senate Select Committee*, s 12 – 13.

sa ich dokonca snažili citovo zlanáriť ku zlepšeniu podmienok vo väzení.⁶³ Ich správanie počas pôsobenia v Al Káide však evidentne nasvedčuje „určitej forme psychickej deviácie vyznačujúcej sa absenciou vnímania empatie“.⁶⁴

Pri výkone nimi pripravených operácií zomierali okrem civilného obyvateľstva aj ich spolupracovníci a priatelia. Chladnokrvnosť týchto operácií podčiarkli oslavnými videami, ktorými sa k útokom hlásili.⁶⁵ Navyše ich odhodlanie bojovať proti západným kultúram neustúpilo ani po dlhých mesiacoch strávených vo väzbe. Je preto veľmi pravdepodobné, že prejavovanie akejsi citovej zraniteľnosti bola len ďalšia snaha väzňov o odvedenie pozornosti vyšetrovateľov, prípadne ich snaha o zlepšenie podmienok väzby prostredníctvom citového vydierania.⁶⁶ Skutočný význam prejavovaných emócií však vnímať nedokázali.⁶⁷

Dôležitou zložkou často spájanou s programom vylepšeného výsluchu, ktorá však nemá preukázateľný vplyv na jeho efektivitu, sú podmienky vo väzniciach a vypočúvacích základniach. Veľmi strohé vybavenie týchto zariadení, nedostatok svetla, chlad, množstvo hluku a takmer žiadne sanitačné vybavenie, boli výraznými nedostatkami väzňov najmä v úvode fungovania programu. V kombinácii s dlhodobou samotou tak tieto podmienky pôsobili veľmi diskomfortne a stresovo.⁶⁸ Zdravie ohrozujúce podmienky, však boli častokrát reportované aj samotnými pracovníkmi CIA a postupne dochádzalo k ich zlepšeniu. Taktiež nemožno preukázateľne potvrdiť, že by samota a diskomfort podnecovali väzňa k spolupráci a teda by tieto faktory mali vplyv na efektivitu techník.⁶⁹

2.2 Hranice programu a vplyv vyšetrovateľov

Prípady, kedy boli techniky použité v prehnanej miere a bez dodržania predpisov sú výraznou škvrnou na programe EIT. Napriek presne stanoveným podmienkam, ktoré musel vyšetrovateľ splniť na to, aby ich mohol pri výsluchu využiť, nebolo ojedinelým javom ich obchádzanie. Médiá v roku 2004 prinášali útržky z tajnej správy Medzinárodného výboru Červeného kríža o zdravotnej starostlivosti o väzňov držaných vo väznici Guantánamo,

⁶³ Rodriguez, *Hard measures*, s 81 – 96.

⁶⁴ Cyrus S.H. Ho a spol., „Terrorism and mental illness: a pragmatic approach for the clinician,“ *BJPsych Advances* 25, č. 2 (December 2018): s 104 – 105.

⁶⁵ Rodriguez, *Hard measures*, s 77.

⁶⁶ Ibidem, s 81.

⁶⁷ Ho a spol., „Terrorism and mental illness,“ s 106.

⁶⁸ Fernstein, *Senate Select Committee*, s 4 – 5.

⁶⁹ Michael E. DeVine, „CIA Ethics Education: Background and Perspectives,“ Congressional Research Service, publikované 11.6.2018, s 1 – 2.
<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10906>

určeného pre Bushovu administratívu. Reportáže spravodajstiev hlásili takmer 600 prípadov vykazujúcich známky mučenia, z celkového počtu takmer 800 väzňov držaných vo väznici.⁷⁰ Neskoršia správa Medzinárodného výboru Červeného kríža z roku 2007 reflektovala stav 14 väzňov označovaných ako vysokohodnotných, ktorí boli do väznice prevezení v septembri 2006. Súčasťou tohto prevozu boli aj Abu Zubayda, al-Nashiri a Mohamed. Medzinárodný výbor Červeného kríža hlásil, že všetci väzni vykazujú známky tvrdého zaobchádzania a mučenia.⁷¹ Od vypočúvania Zubaydaha a al-Nashiriho pomocou techník vylepšeného výsluchu, však v tom čase uplynuli už približne 4 roky, v prípade Mohameda viac ako 3 roky. Známky tvrdého zaobchádzania počas väzby sú nepopierateľné, ich automatické spojenie s programom EIT je však nepodložené.

V prípade prekročenia povolenej miery programu najčastejšie dochádzalo k zneužitiu príliš sebaistého postavenia vyšetrovateľa, ktorý sklúzol k nadužívaniu jednotlivých techník. Príkladom zneužitia svojho postavenia je incident z väznice Abu Ghraib, v rámci ktorého dozorcovia nadobudli tak silný pocit dominancie, že sa uchýlili k absolútnej dehonestácii dôstojnosti väzňov.⁷² Rovnaký pocit dominancie vytvára aj rozloženie síl pri výsluchu, čo dáva možnosť vyšetrovateľovi páchať bolesť väzňovi bez toho, aby sa väzeň mohol brániť.

Takémuto správaniu boli vystavení aj Abu Zubaydah a al-Nashiri a to dokonca až v momente, kedy s vyšetrovateľmi spolupracovali a poskytovali značné množstvo informácií. Techniky použité bez dodržania prísnych predpisov môžu byť extrémne nebezpečné a spáchať vypočúvanému trvalú ujmu. V prípade týchto dvoch väzňov síce k trvalej ujme nedošlo, ale za to sa úplne uzavreli a opätovne odmietali akúkoľvek spoluprácu. Za obrovské zlyhanie možno považovať aj prípady, kedy sa vyšetrovatelia snažili zlomiť odpor väzňa vo forme hladovky, rektálnym vyživovaním či rektálnou hydratáciou.⁷³ Využitie niektorých Ministerstvom spravodlivosti zámerne vynechaných techník, môže vypočúvaného aj usmrtiť, najčastejšie sa však k tomu uchýľovali väzni samovraždou z dôvodu psychickej traumy, ktoré im tieto techniky pôsobili.⁷⁴

⁷⁰ Neil A. Lewis, „Red Cross Finds Detainee Abuse in Guantánamo,“ *New York Times*, 30. November, 2004. <https://www.nytimes.com/2004/11/30/politics/red-cross-finds-detainee-abuse-in-guantanamo.html>

⁷¹ Geoff Loane, *ICRC Report On The Treatment Of Fourteen „High Value Detainees“ In CIA Custody*, (Washington DC: International Committee of the Red Cross, 2007), s 26 – 27.

⁷² „Beyond Abu Ghraib: detention and torture in Iraq,“ Amnesty International, stiahnuté 28.2. 2020, s 10 – 11. <https://www.amnesty.org/download/Documents/76000/mde140012006en.pdf>

⁷³ Fernstein, *Senate Select Committee*, s 4 – 12.

⁷⁴ Pfiffner, „The Efficacy of Coercive Interrogation,“ s 6.

Techniky vylepšeného výsluchu sú bezpochyby veľmi tvrdé a pre vypočúvaného značne nepríjemné. Napriek tomu, že techniky nemajú za cieľ spôsobovať neznesiteľnú bolesť či dokonca trvalé následky vypočúvanému, ich dopad na psychiku môže byť traumatizujúci. Využitie takýchto techník v bežnej praxi pri všetkých policajných výsluchoch by bolo celkom určite nemysliteľné. V bežnej praxi však nikdy využité neboli. Ako však konštatujú aj kritici EIT „ak sú tieto techniky použité v obmedzenej forme a limitovanom čase, podľa predpísaného postupu, nemôžeme hovoriť o mučení.“ Ak by však vyšetrovateľ zneužil svoje postavenie a tieto techniky by používal nad rámec povolenej doby a stanoveného rozsahu, „výsluch by začal naplňať charakteristiky mučenia“.⁷⁵

Najzásadnejšiu zložku EIT, vo výsledku tvoria samotní vyšetrovatelia. Efektivita jednotlivých techník nezávisí len od reakcie vypočúvaného, pretože každý reaguje na jednotlivé techniky inak. Podstatné je vždy nájsť správnu kombináciu techník. Tvrdosť sama o sebe nie je rozhodujúcim faktorom a program EIT nie je o snahe doslovne vybiť informácie z vypočúvaného. Kľúčové je správne čítanie konkrétnej situácie a práca s odozvou od väzňa, čo je zároveň omnoho zložitejšie ako len vykonať techniky v súlade s predpismi. Tento zásadný rozdiel je možné vidieť na príklade Abu Zubaydah. Po jeho prevoze na prvú vyšetrovaciu základňu sa do čela vyšetrovania postavil James Mitchell. Ten dokázal nie len určiť správnu kombináciu techník, ktorá na Zubaydah pôsobila najvýraznejšie, ale najmä ako skúsený psychológ detailne čítal prejavy jeho mentálneho stavu. Vďaka tomu dokázal v správnom momente zastaviť používanie techník a nadviazať s presne cieľeným druhom komunikácie. Presný opak tvoril výsluch po jeho prevoze do ďalšej vyšetrovacej základne. Vyšetrovateľ nielenže nemal obdobné psychologické znalosti ako Mitchell, ale navyše techniky nevyužíval správne, pretože ich videl len ako nástroj pre výkon násillia na väzňoch v súlade s legislatívou. Ak totiž do výsluchu nie sú zapojené aj základné psychologické princípy a odhad väzňovho zmýšľania, vyšetrovanie veľmi ľahko sklzne do „súperenia vôle vyšetrovateľa zlomiť väzňa a naopak vôle väzňa odolať snahám vyšetrovateľa“. Tento prípad nastal aj po prevoze Zubaydah do novej vyšetrovacej základne, kde uzavretím sa a zastavením komunikácie, Zubaydah tento súboj prakticky vyhral.⁷⁶

Jedným zo spomínaných psychologických princíпов je vytváranie vzťahu medzi nástrojmi využívanými pri EIT a bolesťou, ktorá príde v prípade, že väzeň nebude spolupracovať. Technika walling využívala na tento účel uterák, ktorou bola podopretá hlava

⁷⁵ Pfiffner, „The Efficacy of Coercive Interrogation,“ s 3.

⁷⁶ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 112 – 115.

vypočúvaného. Uterák slúžil ako symbol, ktorý si väzeň asocioval s bolestivou procedúrou, ktorá prichádzala ak vyšetrovateľ nebol spokojný s jeho komunikáciou. Postupne si tak vytvoril podvedomú asociáciu, ktorá neskôr aktivovala pud sebazáchovy a podvedome nútila väzňa k spolupráci. Práve to aký efektívny je vyšetrovateľ teda určuje, aké efektívne sú techniky a celý výsluch.⁷⁷ Nanešťastie nebolo ojedinelým javom, že by sa vyšetrovatelia frustrovaní z neúspešného vedenia sedenia uchýľovali k zneužitiu svojho postavenia a okrem nadužívania techník či požívania neschválených techník sa väzňom napríklad vyhrážali nebezpečenstvom pre ich blízkyh či rodinu.⁷⁸ Konkrétne prípady sú však len veľmi ťažko dohľadateľné, kvôli ich tajnosti či úplnej absencii záznamu takýchto pochybení. Dôkazom, že sa skutočne diali sú len reporty od zamestnancov CIA prítomných pri výsluchoch. Vo výstupe kontroly po takomto nahlásení, však nebol nikto oficiálne potrestaný. Ich nasadzovanie napriek značnej psychickej nestabilite bolo zásadným pochybením zo strany CIA.

2.2.1 Štruktúra výsluchov

Zhrnutím priebehu uvedených prípadov je možné definovať štruktúru výsluchov s použitím EIT. Najskôr je väzeň niekoľko krát konfrontovaný tradičnými technikami výsluchu. V situácií, kedy nevykazuje známky ochoty k spolupráci a vyšetrovateľ usúdi, že pokračovanie v tradičnom vedení výsluchu by neprinieslo požadované výsledky vedenie vyšetrovacej základne zvaží použitie EIT. Ak je použitie EIT vyhodnotené za najvhodnejší postup, vyšetrovatelia zažiadajú o povolenie k ich použitiu na riaditeľstve protiteroristického oddelenia CIA. Vedenie CIA vyhodnotí či doterajší postup agentov z vyšetrovacej základne splňuje predpoklady pre schválenie využitia EIT. Medzi tieto predpoklady sa radí predovšetkým dôležitosť väzňa, ktorý musí byť klasifikovaný ako vysokohodnotný väzeň a predchádzajúce neúspešné použitie klasických techník výsluchu. Za predpokladu, že riaditeľstvo CIA schváli použitie EIT na danom väzňovi, môžu ich vyšetrovatelia na základni použiť v presne danom rozsahu. Od tohto momentu taktiež začne platiť 30 dňová lehota, po ktorej prekročení musí byť používanie techník zastavené bez ohľadu na výsledok. Vyšetrovatelia počas tohto obdobia kontinuálne monitorujú väzňove správanie a v prípade, že zaznamenajú náznaky spolupráce z väzňovej strany, využívanie techník pozastavia. Od momentu, kedy väzeň začne prejavovať snahu o komunikáciu s vyšetrovateľmi nastupuje posledná fáza a to budovanie vzťahu. Počas tejto fázy sa vyšetrovatelia snažia o priblíženie sa k väzňovi tak, aby v ňom vzbudzovali dôveru a bol ochotný poskytovať čo najväčšie množstvo detailných informácií, ktoré sa ďalej

⁷⁷ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 153 – 154.

⁷⁸ Fernstein, *Senate Select Committee*, s 3 – 4.

využívajú pri kontra teroristických operáciách. Ani zdanlivé zlomenie odporu väzňa, však vo výsledku nemusí vyšetrovateľom zabezpečiť prístup k dôležitým informáciám. Jedným z najpodstatnejších faktorov je správne čítanie psychiky väzňa a zvolenie takého druhu komunikácie, ktorý ho privedie k čo najväčšej otvorenosti.

Za predpokladu, že sú všetky kroky vykonané správne a výsluchy sú vedené skúseným a odborne vyškoleným vyšetrovateľom, ktorý nie je náchylný k zneužitiu svojho postavenia, môže byť výsledkom EIT záchrana značného množstva životov. V takom prípade je ich použitie opodstatnené, právne obhájitelné a svojimi výsledkami zatieni aj morálne kontroverzie, ktoré okolo nich vznikli. Ak však tieto zásady nie sú dodržané a výsluch je vedený nedostatočne vyškoleným vyšetrovateľom, EIT sa môžu ľahko premeniť na nástroj pre páchanie prehnaneho násillia, dehonestujúceho ľudskú dôstojnosť. Vyšetovanie následne skončí pravdepodobne bezvýsledne, boj proti terorizmu nebude napredovať a s najväčšou pravdepodobnosťou je prekročená aj hranica legálnosti.

2.3 Morálne vnímanie programu

Nerovnosť postavenia vyšetrovateľa a väzňa, tvrdosť a dĺžka trvania výsluchov v kombinácii s nedostatočnými výsledkami sú najčastejšie vypichované body kritikov techník. Kladením dôrazu na tieto stránky programu sa snažia upozorniť na jeho nemorálnosť a postaviť ho mimo zákon. Morálne vnímanie týchto techník sa tak stáva zásadnou zložkou ich kontroverzie. S využitím deontológie ako filozofického konštruktú pre stanovenie morálnej etiky, teda toho čo je v našom vnímaní správne a čo nie, však nemusí byť rozhodnutie o morálnosti EIT také jednoznačné. Tento myšlienkový smer dbá na dodržiavanie „základných všeobecne stanovených morálnych pravidiel“. Takýmito pravidlami je napríklad vyhýbanie sa klamstvu, krádeži či podvádzaniu. V rámci deontologického chápania je možné vykonať aj zdanlivo negatívnu vec, ak je jej vykonanie vyžadované pre dodržanie určitého morálneho pravidla. Deontológia nehľadí na konsekvenčný charakter vykonaných činov, ale morálnosť hodnotí len na základe toho, či sú pravidlá dodržané alebo nie.⁷⁹ Vďaka tomu by deontológia mohla pomôcť objasniť otázku či je morálne vykonať vypočúvací program, ktorého bezprostredným následkom je vystavenie jedného jedinca určitej forme násillia, avšak v širšom horizonte zachráni desiatky až stovky nevinných životov.

Terorizmus ako taký je technika vedenia boja zo zálohy, spravidla kvôli omnoho väčšej sile súpera. Ciele útokov však nemajú primárne vojenský charakter, teroristi neútočia na

⁷⁹ Stephen Darwall, *Deontology*, (New Jersey: Blackwell Publishing, 2003), s 1 – 28.

nepriateľove základne, techniku či ozbrojené jednotky. Teroristi útočia naopak na civilné obyvateľstvo, ktoré je najviac zraniteľné a dá sa na ňom napáchať veľmi veľa škôd a to relatívne ľahko aj s limitovanými zdrojmi.⁸⁰ Skutočnosť, že obeťami takýchto útokov sa stanú ľudia, ktorí nemajú s vojnou nič spoločné a častokrát sú odporcami akýchkoľvek konfliktov však pre teroristov nevytvára žiadne morálne prekážky. Vo vnímaní džihádovcov títo ľudia platia za chyby svojich vodcov a sú pre nich rovnakou hrozbou ako ich vojenské zložky. Samotný myšlienkový základ na pozadí takejto vojny, ktorej cieľom je vnieť do spoločnosti chaos a strach je tak jedným z najhorších. Nestabilita v spoločnosti spôsobená strachom jednotlivcov o svoj život má poraziť krajinu zvnútra, bez potreby priameho vojenského stretu.⁸¹

Väčšina ľudí s výnimkou členov teroristickej organizácie sa zhodne na tom, že takéto vedenie vojny, pri ktorom je jedným z hlavných cieľov masové vraždenie nevinných ľudí, je tým najhorším a bezpochyby absolútne nemorálnym. Zajatí teroristi podrobení technikám vylepšeného výsluchu boli vystavení neporovnateľne menšiemu množstvu násilia a ich priamym následkom neboli žiadne trvalé hendikepy ani usmrtenia, ktoré naopak bývajú bezprostredným následkom teroristického útoku. Napriek tomu je neľahké zodpovedať otázku či je morálne obhájiteľné aby spoločnosť, ktorá sa ostro vyhradzuje voči takýmto násilným prejavom sama páchala určitú formu násilia napríklad na zajatom členovi teroristickej organizácie aj keď v snahe získať informácie, ktoré by pomohli zabrániť ďalším útokom.⁸²

Sila presvedčenia vďaka ktorému sa moslimovia pridávajú do teroristických organizácií je tak veľká, že svoje konanie považujú za správne, je v súlade s ich náboženským právom a sú odhodlaní zachovať si toto presvedčenie za každých okolností. Použitie EIT bolo preto v tom čase agentami CIA videné ako jediný spôsob ako sa pokúsiť ich odpor zlomiť a získať šancu na záchranu nevinných životov. Vo viacerých prípadoch sa vďaka tomu podarilo predísť operáciám, ktoré by mali za následok stratu množstva životov, aj keď za cenu čiastočného porušenia svojich vlastných zásad a vystavenia násiliu jedného človeka.⁸³

Vykonávanie násilia na nevinnom človeku či na človeku, ktorý oľutoval svoje činy bez ohľadu na ich závažnosť je v západných kultúrach, ktoré kladú značný dôraz na dodržiavanie demokratických princípov neakceptovateľné. Rovnako neakceptovateľné je páchanie násilia na odsúdenom z trestného činu len kvôli zneužitiu svojho postavenia, kedy sa odsúdený nemôže

⁸⁰ James P. Terry, *The War on Terror*, s 16.

⁸¹ Mitchell, *Enhanced Interrogation*, s 188 – 189.

⁸² O'Donohue, „Psychologists,“ s 385.

⁸³ Rodriguez, *Hard measures*, s 125.

brániť.⁸⁴ V rámci výsluchov teroristov sa však nejednalo ani o jeden z týchto prípadov. Vypočúvaní podrobení najtvrdším technikám EIT neboli nevinnými obeťami. Rovnako väzni neprechádzali bolestivými metódami len zo snahy vyšetrovateľov o ich potrestanie či potvrdenie svojej dominancie. K tomu dochádzalo len v prípadoch, že vyšetrovateľ zneužil svoje postavenie a moc, ktorá z tohto postavenia v tej chvíli vychádzala. Pri dodržiavaní jasne daných predpisov od vedenia CIA a Ministerstva spravodlivosti mali vyšetrovatelia, ktorí na väzňoch praktizovali EIT jasný cieľ a to získať od väzňa dostatočné množstvo informácií tak, aby sa predišlo ďalším civilným obetiam.

2.3.1 Aplikovanie deontológie

Aplikovanie deontologickej etiky na vzťah medzi vedením CIA a vyšetrovateľmi predpokladá definovanie morálnych pravidiel medzi týmito stranami. Kľúčovým pravidlom pre stanovenie morálnosti aplikácie programu by tak bolo pravidlo, podľa ktorého vyšetrovateľ musí dodržať nariadenia od vedenia CIA a teda nesmie za žiadnych okolností podvádzať. V prípade, že by vedenie CIA nariadilo vykonanie programu EIT za účelom zisku informácií, stáva sa hlavnou úlohou a povinnosťou vyšetrovateľa aplikovať ho v rámci výsluchov. Bezprostredným dôsledkom použitia techník však bolo spôsobenie bolesti väzňovi, teda negatívny čin. Deontológia však morálnosť nehodnotí na základe charakteru vykonaného činu, ale na základe dodržiavania pravidiel. Odmietnutie ich použitia a ich nahradenie tradičnými metódami výsluchu by pre vyšetrovateľa znamenalo vyhnutie sa svojej povinnosti a teda vlastne určitú formu podvádžania. Podľa deontologickej logiky by tak práve nespôsobenie bolesti väzňovi s následným nezískaním informácií bolo nemorálne, pretože by pri tom došlo k porušeniu morálneho pravidla, ktoré vyšetrovateľa zaväzuje k tomu aby nepodvádzal. Tento princíp však platí aj opačne, teda pri nadužívaní techník. Ak by sa vyšetrovateľ uchýlil k zneužitiu programu, opätovne by došlo k nedodržaniu morálneho pravidla. Vyšetrovateľ by nevykonal program podľa predpísanej podoby, čím by nedodržel nariadenie vedenia CIA a teda by sa uchýlil k podvádžaniu, čo je opäť morálne neakceptovateľné.

Vykonať tieto techniky by teda bolo morálne akceptovateľné a to bez ohľadu na to, že vypočúvaný väzeň musí znášať určité množstvo násilia. Použitie programu podľa predpísanej formy bez ohľadu na pocity, ktoré prežíva väzeň by bolo pre vyšetrovateľa morálne správne, pretože tým dodrží stanovené morálne pravidlá, keďže nebude podvádzať. Navyše cieľom programu ako takého je získať informácie, ktoré pomôžu zachrániť životy nevinných ľudí,

⁸⁴ Michael Smith, *Deontological Moral Obligations and Non-Welfarist Agent-Relative Values*, (New Jersey: Blackwell Publishing, 2011), s 359 – 360.

takže širší cieľ programu sám o sebe nemá negatívnu konotáciu. Je však veľmi dôležité neustále kontrolovať aké sú motívy vyšetrovateľa pri výkone techník a či dodržiava všetky nariadené postupy. Pri použití týchto techník môže byť línia medzi výsluchom a mučením veľmi tenká a veľmi ľahko sa môže stať, že vyšetrovateľ začne konať rovnako negatívne činy ako jeho väzeň.⁸⁵

⁸⁵ William O'Donohue a spol., „The Ethics of Enhanced Interrogations and Torture: A Reappraisal of the Argument,“ *Ethics & Behavior* 24, č. 2 (Január 2014): s 109 – 125.

3. Právna charakteristika programu

Zhrnutie všetkých doterajších informácií nenecháva priestor na prekvapenie z faktu, že program vylepšeného výsluchu bol viac ako 2 roky od svojho vzniku utajovaný.⁸⁶ Špecifický charakter konfliktu medzi USA a Al Káidou zapríčinil, že v čase kedy vznikol nebola americká legislatíva pripravená na všetky nové situácie, ktoré priniesol. Rôzny výklad právnych predpisov, ktoré upravujú vzťah medzi armádou a ich zajatcami by mohol ľahko vznietiť vlnu odporu voči používaniu techník. Utajovanie bolo dôležité nie len pre snahu vyhnúť sa ostrej debate v americkej spoločnosti, ale najmä pre zabránenie nepriateľom v príprave na to čo ich čaká v prípade zajatia. Vojná medzi štátom a teroristickou organizáciou priniesla mnohé úskalia, ktoré klasické súperenie dvoch znepriatelených štátov neprináša.

Legislatívna úprava zaobchádzania s vojnovými zajatcami začala byť významnou témou omnoho skôr ako vznikol program EIT. Zvláštnu pozornosť jej venuje nie len každá krajina samostatne, ale do značnej miery je upravená aj medzinárodne. Vo väčšine prípadov, sa však táto časť legislatívy sústreďovala výhradne na konflikty dvoch znepriatelených krajín. Bushovým vyhlásením vojny proti terorizmu, však vznikla úplne nová situácia, kedy sa proti sebe postavili Spojené štáty americké a teroristická organizácia Al Káida. Teroristickú organizáciu síce nemožno stavať na úroveň štátu, no Američania napriek tomu v tomto boji narážali na množstvo legislatívnych sporov.⁸⁷ Pomerne rýchle zistenie, že najpodstatnejšou časťou tohto boja bude zatýkanie a vypočúvanie členov Al Káidy otvorilo priestor pre množstvo otázok o tom, akým spôsobom budú môcť s týmito väzňami zaobchádzať. Medzi základné sa zaradila otázka či vôbec môžu príslušníkov teroristickej organizácie väzniť.⁸⁸

Skôr ako boli techniky vylepšeného výsluchu schválené, prebehol proces v rámci ktorého sa riaditeľstvo CIA, Bushova administratíva a Ministerstvá spravodlivosti a obrany snažili overiť prostredníctvom rôznych typov posudkov legálnosť takéhoto programu. Po tom čo CIA pripravila tento program a požiadala o jeho schválenie na Ministerstve spravodlivosti, prebehla ich detailná kontrola aj zo strany vládneho kabinetu Georga W. Busha, ktorý musel tento program taktiež osobne schváliť.⁸⁹ Počas tohto obdobia boli posudky na program poskytované formou memoránd, vypracovaných pracovníkmi Ministerstva spravodlivosti

⁸⁶ Thiessen, *Courting disaster*, s 55 – 56.

⁸⁷ Jay S. Bybee, „Memorandum for Alberto R. Gonzales,“ (report, U.S. Department of Justice, 2002), s 31.

⁸⁸ John C. Yoo, „Memorandum for William J. Haynes II,“ (report, U.S. Department of Justice, 2003), s 4.

⁸⁹ Thiessen, *Courting disaster*, s 25.

a obrany. Memorandá skúmali jednotlivé aspekty techník ako z hľadiska vnútroštátneho práva, tak z hľadiska medzinárodných zmlúv, ktorých naplnenie sa USA ich ratifikáciou zaviazali dodržať. Obdobné memorandá vznikali aj počas fungovania programu a ďalšie boli vypracované retrospektívne po ukončení fungovania programu. Všetky tieto memorandá, z ktorých najznámejšími sú tie od autorov Johna Yoo a Stevena Bradburyho schvaľovali použitie EIT, nakoľko podľa výkladu vtedajších legislatívnych predpisov žiadnu ich zložku nijakým spôsobom neporušovali. Memorandá súčasne upozornili na úskalia používania techník vrátane možných zdravotných rizík, program ako taký však schválili vďaka čomu mohli byť EIT uvedené do praxe.⁹⁰

Predmetom celosvetovej debaty sa EIT stali prvýkrát v roku 2004. Lavína kontroverzie bola odštartovaná po tom, ako Medzinárodný výbor Červeného kríža zverejnil správu z väznice Guantánamo nachádzajúcej sa na Kube. Do tejto väznice bola postupne prevezená väčšina zajatých islamských teroristov, ktorí boli predtým podrobení programu EIT. Červený kríž vo svojej správe konštatoval, že väzni umiestnení do tohto zariadenia boli vystavení určitej forme násillia. K zverejneniu tejto správy došlo len 2 mesiace potom ako z americkej väznice Abú Ghrajb na území Iraku unikli fotografie, ktoré usvedčujú dozorcov z ponižovania väzňov.* Prudká debata bola rozvírená nie len v USA, ale na celom svete, keďže uniknuté informácie naznačovali, že armáda krajiny prezentujúcej sa ako symbol demokracie mučí svojich väzňov. Bushova administratíva opakovane odmietala, že by pod ich vedením došlo k mučeniu väzňov rovnako ako k porušeniu akýchkoľvek iných legislatívnych noriem.⁹¹

V rámci americkej legislatívy sa touto problematikou zaoberá 8. dodatok ústavy a zákon 18 U.S. Code § 2340. USA sa však zaviazalo k dodržiavaniu aj medzinárodných nariadení zaoberajúcich sa mučením a to konkrétne ratifikáciou tzv. Konvencie proti mučeniu* vytvorenou Spoločnosťou národov a Ženevskej konvencie. Otázkou mučenia sa v rámci Ženevskej konvencie zaoberá jej tretia časť a práve táto zmluva býva najčastejšie reflektovaná pri posudzovaní zaobchádzania so zajatcami. Podľa výkladu Bushovej administratívy vychádzajúceho z posudkových memoránd však pri zatýkaní islamských teroristov nedošlo

* štúdiom väzníc Guantánamo či Abú Ghrajb sa hlbšie venujú napr. Mark Denbeaux a Karen Greenberg

* anglicky Convention Against Torture, skrátene CAT

⁹⁰ Rodriguez, *Hard measures*, s 65.

⁹¹ Brian Duignan, „George W. Bush: President of the United States,“ Encyclopædia Britannica, stiahnuté 10.4.2020. <https://www.britannica.com/biography/George-W-Bush/Presidency>

k porušeniu žiadnych z týchto predpisov. Všetky tieto dokumenty sú postupne analyzované na ďalších stranách.

3.1 Legislatíva

3.1.1 Ženevská konvencia

Ženevská konvencia vznikla už v roku 1949 a hlavným motívom pre jej vznik bolo stanovenie medzinárodne rešpektovaných štandardov pre zaobchádzanie so zajatcami zadržanými počas vojnového konfliktu dvoch znepriatelených krajín. Zajatci majú podľa stanov tejto zmluvy právo na získanie statusu „vojnový zajatec“ a teda istotu, že s nimi bude zaobchádzané humánne a nediskriminačne počas celej doby strávenej v zajatí. Vojnový zajatec nie sú považovaní za zločincov, preto voči nim nesmú byť vznesené súdne obvinenia na základe, ktorých by mohli byť umiestnení do väzenia. Zločincom sa daný človek stáva až po spáchaní vojnového zločinu. Medzi vojnové zločiny sa zaraďuje 9 zločinov definovaných v rámci Ženevskej konvencie a sú nimi mučenie, kruté či nehumánne zaobchádzanie, vykonávanie biologických experimentov, zámerné spôsobenie fyzického zranenia, vražda, zmrzačenie, zajatie, znásilnenie a sexuálne ponižovanie.⁹² Zajatci smú byť len intervenovaní tzn. umiestnení do určeného tábora v rámci, ktorého sa môžu voľne pohybovať, ale nesmú prekročiť jeho hranice.⁹³

Na to aby si vojaci mohli tieto práva nárokovať musia spĺňať určité podmienky. Musia byť viditeľne označení uniformou či iným spôsobom, aby bolo možné jasne určiť na koho strane bojujú a zároveň musí byť ich štát signatárom Ženevskej konvencie. Teroristické organizácie však ani jednu z týchto podmienok nespĺňajú a neexistuje pre nich ani žiadny iný právny pojem ako len „zločinci“. Stratégiou ich boja je splynúť s civilným obyvateľstvom, teda svojím výzorom nijako nevyčnievajú, navyše nie je splnený ani základný predpoklad ktorým je, že by Al Káida bola signatárom tejto zmluvy. Vo vnímaní Ženevskej konvencie tak teroristu nemožno označiť inak ako „nezákonný nepriateľský kombatanť“, čo znamená, že si nemôže nárokovať status vojnového zajatca ani práva s ním spojené. Naopak so zajatcom môže jeho zadržavateľ zaobchádzať podľa vlastnej vôle.⁹⁴ Vo februári 2002 prezident Bush ako vrchný veliteľ amerických ozbrojených síl vydal vyhlásenie, že na islamských teroristov sa nebudú uplatňovať pravidlá Ženevskej konvencie, nakoľko okrem iného Al Káida nie je signatárom tejto zmluvy.

⁹² Bradbury, „Memorandum for John A. Rizzo,“ s 11.

⁹³ „Ženevské úmluvy o ochrane obetí ozbrojených konfliktů,“ Červený kríž, stiahnuté 3.3.2020, s 41. https://www.cervenýkriz.eu/cz/nsmhp/Zenevske_uumlavy_a_dodatkov_e_protokoly.pdf

⁹⁴ James P. Terry, *The War on Terror*, s 16.

Zároveň však zdôraznil, že „hodnoty ich národa vedú k humánnemu zaobchádzaniu aj s tými, kto nie sú legálne oprávnení nárokovať si takéto zaobchádzanie“.⁹⁵

3.1.2 8. dodatok Ústavy

Najdôležitejšou časťou 8. dodatku ústavy prijatého už v roku 1791 je, že zakazuje udeľovanie krutých a mimoriadnych trestov.⁹⁶ Dodatok sa však vzťahuje len na ľudí, ktorí sú uznaní za spáchanie trestného činu a zároveň zaň potrestaní. Islamskí teroristi, ktorí boli podrobení programu EIT však nespĺňali ani jednu z týchto podmienok nakoľko väčšina nebola ani obvinená. Väčšina americkej legislatívy sa taktiež vzťahuje len na amerických občanov a územie krajiny. Teroristi po zadržaní boli vo väčšine prípadov prevezení na základne mimo územia USA. Cielené umiestňovanie väzňov do základní na území tretích krajín malo viacero významov. Okrem toho, že na území iných štátov boli americkí vyšetrovatelia čiastočne dištancovaní od niektorých amerických právnych predpisov, správu základne ako aj zdravotný monitoring väzňov viedla priamo niektorá z federálnych inštitúcií. Informačné služby udržiavali tieto základne ako aj väzňov v nich držaných v tajnosti. Ak by však boli väzni umiestnení do základne nachádzajúcej sa na území Spojených štátov, museli by byť títo väzni odtajnení a k dispozícii pre kontrolu ich zdravotného stavu Medzinárodnému výboru Červeného kríža.⁹⁷

3.1.3 Konvencia proti mučeniu a zákon 18 U.S. Code § 2340

V rámci obrany proti tvrdeniam o mučení väzňov vláda vrátane CIA často argumentovali výstupmi z memoránd, ktoré si nechali vypracovať a to najmä týkajúce sa medzinárodnej CAT a z neho vychádzajúceho zákona 18 U.S. Code § 2340. Konvencia proti mučeniu Spojenými štátmi ratifikovaná v roku 1994, je dokument pripravený Organizáciou spojených národov, ktorý vo svojom texte zakazuje všetkým zúčastneným štátom používať akúkoľvek formu „mučenia či iného krutého, nehumánneho alebo ponižujúceho zaobchádzania či trestu“.⁹⁸ Signatárske štáty sa svojím podpisom zaväzujú k zabezpečeniu eliminácie takéhoto správania štátnych silových zložiek voči všetkým nimi zadržaným osobám.⁹⁹

Aplikáciou tejto zmluvy do americkej legislatívy vznikol po kodifikácii kongresom zákon 18 U.S. Code § 2340. Tento zákon definuje pojem mučenie ako „akt vykonaný so

⁹⁵ Thiessen, *Courting disaster*, s 31 – 32.

⁹⁶ David E. Shi a George B. Tindall, *Dejiny Spojených štátov amerických*, (Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2002), s 799.

⁹⁷ Fernstein, *Senate Select Committee*, s 15 – 16.

⁹⁸ Michael John Garcia, „The U.N. Convention Against Torture: Overview of U.S. Implementation Policy Concerning the Removal of Aliens,“ Congressional Research Service, publikované 21.1.2009, s 6. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10861>

⁹⁹ *Ibidem*, s 1.

špecifickým zámerom spáchať silnú fyzickú alebo duševnú bolesť, či utrpenie človeku držanom vo väzbe“. Oproti zneniu CAT, ktorá vo svojej definícii používa pojem „extrémne násilné až kruté zaobchádzanie“ bol tento zákon zámerne rozšírený s kladením dôrazu len na „špecifický zámer“. Podľa tohto zákona je za silnú fyzickú bolesť či utrpenie považovaná úroveň bolesti rovná zlyhaniu vnútorných orgánov, alebo smrti. Silná duševná bolesť či utrpenie je ďalej charakterizovaná ako dlhodobé psychické poškodenie spôsobené úmyselným zavinením „silnej psychickej bolesti, aplikovaním psychotropných látok, hrozbou bezprostrednej smrti alebo smrti inej osoby“.¹⁰⁰

Výklad tohto zákona podľa autorov memoránd nekoliduje s programom EIT. Podľa Jaya Bybeeho „techniky vykonané tak ako sú predpísané nespôsobujú väzňovi bolesť, ale iba svalovú únavu“. Zároveň pocity, ktoré vo väzňovi vyvolávajú majú byť len zosilnené, aby ich väzeň vnímal horšie než skutočne sú. Podľa autorov memoránd väzeň „nepociťuje priamu bolesť“ ani pri simulovanom topení, ale len „zvýšenú mieru strachu z procesu, ktorému je podrobený“. Obdobné to je aj pri technikách ako walling či facka, kde sú vykonané všetky potrebné opatrenia na to aby bola bolesť eliminovaná a naopak bol zosilnený pocit strachu.¹⁰¹ Zložka o špecifickom zámere ublížiť či duševne poškodiť väzňa je uplatniteľná len vo chvíli, kedy je takýto zámer „jedinou motiváciou vyšetrovateľa pre aplikovanie techník“. Ak sú však techniky použité pre získanie informácií v boji proti terorizmu zámer sa z právneho hľadiska mení zo špecifického na všeobecný a teda nespadá do definície zákona.¹⁰² Všeobecný zámer je taký, ktorý nie je mierený voči konkrétnej osobe či skupine osôb. Vykonanie EIT so všeobecným zámerom teda neznamená snahu vyšetrovateľa pôsobiť násilie vypočúvanému, ale získať od neho informácie. Zákon taktiež zakazuje použitie akýchkoľvek psychotropných látok a výhradne tých, ktoré ovplyvňujú zmysly väzňa. Takéto látky však počas výkonu programu neboli nikdy použité.¹⁰³ Zákon upravuje aj verbálne útoky vyšetrovateľov na väzňa. Vyhrážanie sa ako také bolo síce pomerne častou, aj keď nie príliš užitočnou zložkou výsluchu, avšak za porušenie §2340 je možné považovať len prípady, kedy sa „vyšetrovateľ vyhráža väzňovi okamžitou smrťou či smrťou niekoho iného“.¹⁰⁴ Ako príklad takejto vyhrážky je možné uviesť vyhrážanie sa zastrelením. V neposlednom rade bol zohľadňovaný aj faktor nevyhnutej

¹⁰⁰ „18 U.S. Code § 2340 Definitions,“ Legal Information Institute, stiahnuté 16.3.2020.
<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2340>

¹⁰¹ Jay S. Bybee, „Memorandum for John Rizzo,“ (Washington DC: U.S. Department of Justice, 2002), s 11.

¹⁰² Yoo, „Memorandum for William J. Haynes,“ s 3.

¹⁰³ Ibidem, s 10.

¹⁰⁴ Bybee, „Memorandum for Alberto R. Gonzales,“ s 12.

sebaobrany štátu v rámci ktorej je možné obhájiť zaobchádzanie s teroristami či podozrivými zo sympatizovania s terorizmom aj na hrane zákona.¹⁰⁵

3.1.4 Zákon o zaobchádzaní so zadržaným

Napriek opakovanej snahe Bushovej administratívy o odmietnutie akékoľvek legislatívneho previnenia sa s využitím uvedených argumentov autorov memoránd, rozpoltenie spoločnosti neutíchalo. Definitívne upokojenie situácie malo prísť po potvrdení existencie programu. Tento krok mal nie len pomôcť k získaniu dôvery verejnosti, ale taktiež vytvoriť priestor pre Kongres na prípravu a schválenie novej legislatívy. Prezident Bush vo svojom príhovore v roku 2005 priznal, že Spojené štáty využívajú program EIT už viac ako dva roky a uviedol, že väzni podrobení programu čakajú na súdny proces vo väznici Guantánamo. Konkrétne techniky však bližšie nešpecifikoval.¹⁰⁶ Následne bol v decembri 2005 Kongresom schválený Zákon o zaobchádzaní so zadržaným,^{*} ktorý redefinoval pojmy súvisiace so zaobchádzaním s väzňami a zároveň stanovoval jediné legálne spôsoby výsluchu. Pri jeho podpise si však Bush ako vrchný veliteľ ozbrojených síl vyhradil právo určovať výnimky pre konkrétne prípady, na ktoré sa nebude tento zákon vzťahovať.¹⁰⁷ DTA zakazuje akékoľvek „kruté, nehumánne a dehonestujúce“ zaobchádzanie s väzňami držanými v americkej väzbe či ich potrestanie takýmto spôsobom.¹⁰⁸ Vo svojej podstate vychádza zo Ženevskej konvencie, prináša však revíziu zastaralých pojmov. presnejšie ich špecifikuje čo pomáha pri lepšom odhaľovaní prípadov jeho porušenia, rozširuje a prehľbuje množstvo situácií na ktoré sa vzťahuje.

3.2 Ústup programu vylepšeného výsluchu

3.2.1 Väznenie a súdenie

Omnoho skôr ako začali vznikať pochybnosti o tom či CIA zadržaných príslušníkov Al Káidy nemučí, sa predmetom skúmania stala samotná oprávnenosť amerických ozbrojených zložiek uväzňovať ich. Na prvý pohľad sa táto otázka môže zdať ako bezpredmetná, keďže vo vojne smú vojaci teroristov zabíjať. Problémom uväznenia zajatcov je, že vo väčšine prípadov zadržané osoby neboli usvedčené a dokonca ani obvinené z participovania na nelegálnych

* anglicky Detainee Treatment Act, skrátene DTA

¹⁰⁵ Yoo, „Memorandum for William J. Haynes,“ s 81.

¹⁰⁶ Thiessen, *Courting disaster*, s 39 – 41.

¹⁰⁷ Bybee, „Memorandum for Alberto R. Gonzales,“ s 36.

¹⁰⁸ Michael A. Weber, „Global Human Rights: Multilateral Bodies & U.S. Participation,“ Congressional Research Centre, publikované 23.11.2018, s 1. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10861>

aktivitách.¹⁰⁹ Do chvíle kým zajatci nie sú obvinení zo spáchania zločinu, nesmú byť uväznení. Americká administratíva sa síce snažila prezentovať zariadenia v Guantáname a Abú Ghrajb ako „zadržiavacie tábory“*, v ktorom sú zajatci len intervenovaní. Podmienky v týchto zariadeniach skladajúcich sa z viacerých väzničných blokov, v rámci ktorých sú zajatci umiestnení zväčša do samostatných ciel a s presne daným denným harmonogramom dokazujú, že sa jedná o klasické väznice a zajatci tu sú väznení.¹¹⁰

Vybraní väzni z Guantánama, voči ktorým boli vznesené obvinenia zo spáchania vojnových zločinov mali byť súdení špeciálnymi vojenskými komisiami, teda akousi obdobou poľného vojenského súdu. Vynesením rozsudku Ústavného súdu v prípade Hamdam v. Rumsfeld v júni 2006 však bolo použitie vojenských komisií vyhodnotené ako porušenie Ženevskej konvencie a Jednotného zákonníka vojenského súdnictva, ktorý určuje pravidlá pre vojenské súdy, čo znamenalo okamžité zastavenie ich fungovania. Do prevádzky mohli byť opätovne spustené až koncom roka po schválení Zákona o vojenských komisiách* Kongresom, ktorý týmto komisiám ukladal chýbajúce právomoci a taktiež zabraňoval nepriateľským komбатantom v odvolaní sa na federálne súdy.¹¹¹

Približne 7 mesiacov po schválení DTA došlo k pozastaveniu programu EIT. Riaditeľ CIA Michael Hayden označil program ako „naďalej neudržateľný“ a s jeho znovuoobnovením počítal len v prípade zásadnej úpravy.¹¹² V septembri 2006 Ministerstvo obrany vydalo na základe DTA revidovanú Armádnú poľný manuál,* ktorý definoval jediné legálne spôsoby vedenia výsluchu. Napriek tomu, že tento manuál priamo nezakazoval využívanie programu EIT, fyzický kontakt s väzňom bol značne obmedzený. Manuál zohľadňoval zajatcov z radov nezákonných nepriateľských komбатantov a pre výsluch takýchto väzňov s potenciálne veľmi cennými informáciami vytváral určité výnimky.¹¹³ Program EIT však napriek tomu musel byť značne osekáný, pričom výrazná časť techník vrátane waterboardingu sa stali nezákonnými.¹¹⁴

* anglicky detention camp

* anglicky Military Commissions Act

* anglicky Army Field Manual

¹⁰⁹ Weber, „Global Human Rights,“ s 2.

¹¹⁰ Červený kríž, „Ženevske úmluvy,“ s 40.

¹¹¹ Jennifer K. Elsea, „The Military Commissions Act of 2009(MCA 2009): Overview and Legal Issues,“ Congressional Research Centre, publikované 4.8.2014, s 5 – 7.

<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R41163>

¹¹² Thiessen, *Courting disaster*, s 42.

¹¹³ Bradbury, „Memorandum for John A. Rizzo,“ s 38.

¹¹⁴ Ibidem, s 36 – 37.

3.2.2 Ukončenie programu

Neskôr ešte prebehlo niekoľko pokusov o obnovu programu, nakoľko ho agenti CIA považovali za kľúčový v prístupe k informáciám využívaným v boji proti terorizmu. Definitívnu bodku za programom dal v roku 2009 až prezident Barack Obama svojim Výkonným nariadením 13491.* Toto nariadenie zaručuje humánne zaobchádzanie všetkým zajatcom zadržaným v akomkoľvek type ozbrojeného konfliktu. Definitívne potvrdzuje Armádny poľný manuál ako súbor jediných povolených vypočúvacích techník. V neposlednom rade musí príslušné ministerstvo či informačná služba federálnej vlády poskytovať informácie o zadržaných medzinárodnej komisii Červeného kríža a zároveň im poskytovať priestor pre pravidelnú prehliadku väzňov a podmienok v ktorých sú držaní.¹¹⁵

Program EIT vo svojej podstate nikdy preukázateľne neporušoval aktuálne platnú legislatívu. Vždy pri vznesení námietok voči jeho legálnosti a sprísneniu právnych predpisov, ktoré upravovali ich používanie boli tieto techniky tomuto procesu prispôbené. Z tohto dôvodu nebolo voči participantom na programe EIT nikdy začaté súdne konanie a za porušenie týchto nariadení nebol nikto oficiálne potrestaný. Kontroverzia spojená s odhalením tohto programu však vytvorila na americkú administratívu tak silný tlak, že bol nakoniec úplne zrušený. Prvky programu sa však zachovali vo forme, z ktorej sa čiastočne inšpirovali pri ich vytváraní. Techniky ako waterboarding sú tak naďalej využívané pri výcviku amerických špeciálnych jednotiek v rámci tréningového programu americkej armády známej ako SERE. Na zajatcoch z radov teroristických organizácií však už použité byť nesmú.¹¹⁶

* anglicky Executive order 13491

¹¹⁵ The White House, „Executive order 13491,“ *Authenticated U.S. Government Information* 74, č. 16 (27.1.2009): s 2 – 4.

¹¹⁶ Bradbury, *Memorandum for John A. Rizzo*, s 42.

Záver

Moja bakalárska práca analyzuje program vylepšeného výsluchu americkej informačnej služby CIA a jeho zasadanie do legislatívneho rámca. Cieľom mojej práce bolo demonštrovať, že napriek vlne kontroverzií, ktorú so sebou program vylepšeného výsluchu priniesol, malo jeho nasadenie v danom období opodstatnenie.

Komplexným popisom príčin vzniku programu sa zaoberá prvá časť práce. Dôležitým zistením tejto sekcie je, že výsluch zajatcov bol najvhodnejší spôsob na získanie potrebných informácií pre zabránenie pripravovaných útokov. Rovnako tak je v tejto časti uvedených a charakterizovaných 10 techník, ktoré boli schválené Ministerstvom spravodlivosti pre použitie pri výsluchu islamských teroristov. Hlavnou snahou je uvedenie do pozornosti, že program mal presne stanovené postupy a podmienky za ktorých mohol byť využitý.

Druhá časť práce je z väčšej časti tvorená prípadmi troch väzňov, na ktorých bol program EIT použitý. Vzhľadom na dĺžku obdobia počas ktorého bol program využívaný a počet prípadov jeho použitia, som sa pokúsil o výber troch najreprezentatívnejších a najlepšie zdokumentovaných väzňov. Analýza týchto prípadov vytvorila priestor pre charakterizovanie spoločných znakov pre všetky prípady použitia techník a zároveň stanovenie efektivity a morálnosti programu. Ukázalo sa, že za predpokladu že boli techniky v rámci výsluchu využité podľa predpísaného postupu, dokázali byť efektívne a neporušovali morálne pravidlá.

Posledným no nemenej dôležitým aspektom viažúcim sa na program je jeho právne zaradenie. Právne uchopenie EIT je v práci rozdelené nie len na americkú a medzinárodnú legislatívu, ale aj na obdobie pred a po roku 2005. Práve do tohto roku používanie EIT kulminovalo až do úniku informácií o podmienkach vo väzniciach Guantánamo a Abú Ghraib. Dôležitú úlohu v tomto období zohrali posudky od pracovníkov Ministerstiev obrany a spravodlivosti, ktoré použitie techník schvaľovali a deklarovali, že neporušujú Konvenciu proti mučeniu, zákon 18 U.S. Code §2340 ani Ženevskú konvenciu. Po schválení Detainees Treatment Act boli techniky postupne obmedzované až do ich úplného zákazu Obamovým Výkonným nariadením 13491 z roku 2009.

Techniky vylepšeného výsluchu boli vo výsledku výrazným prvkom v boji proti terorizmu. V prípadoch Abu Zubaydaha a najmä Chálida Šajcha Mohameda sa techniky EIT ukázali ako efektívny spôsob pre zisk kľúčových informácií o pripravovaných operáciách, vďaka čomu sa americkým informačným službám podarilo zabrániť niekoľkým teroristickým útokom. V danom čase bol program právne nezávadný, keďže priamo neporušoval žiadne

z legislatívnych nariadení týkajúcich sa zaobchádzania so zajatcami a to ako z hľadiska amerického tak medzinárodného práva.

Program vykonaný podľa schválenej formy vypočúvaným väzňom nespôsobili žiadne trvalé fyzické ujmy, napriek tomu morálnosť ich použitia výrazne rezonovala v americkej spoločnosti. Vyšetrovatelia boli morálne viazaní k výkonu techník v predpísanej podobe. Ak by nedodržali schválenú formu programu porušili by stanovené morálne pravidlo, ktoré im zakazuje podvádzať. Z hľadiska deontologickej etiky tak bolo použitie programu nemorálne len v prípade, že nebol vykonaný v súlade so schválenou formou.

Program vykonaný podľa schválenej formy nemožno považovať za mučenie. Techniky vylepšeného výsluchu boli v danom období efektívne a ich výsledky pomohli pri záchrane civilných životov, čím program prevažuje svoju kontroverznosť a negatívne vnímaným charakter.

Summary

This thesis tried to prove that the use of enhanced interrogation program in questioning sessions with Islamic terrorists was an effective way how to get to crucial information in the war against terror. The work is divided into three individual section each of which is dedicated to specific aspect of the program.

In the first section I am focusing mainly on delivering a clear definition of approved enhanced interrogation techniques as well as defining the course of questioning sessions in which these techniques took place.

The second section is presenting three cases of three individual detainees of who each of them was submitted to the program. The analysis of these cases plays a key role in determining the effectiveness of the techniques. Part of this section is sighted to reflection of the morality of the program with the use of a philosophical theory called deontology

Lastly, I focused on introduction of legal obstructions and international regulation, according to which can be measured the legality of this program. The presentation and characterization of the main ideas of these documents is important to define that according to the standards of that time the enhanced interrogation techniques could not be considered torture.

Based on the combination of facts gained throughout the work I was able to conclude that the enhanced interrogation program cannot be considered illegal and had overcome its controversy by providing key information which helped American intelligence services to prevent several terrorist attacks.

Zoznam literatúry

Knižné publikácie

Darwall, Stephen. *Deontology*. New Jersey: Blackwell Publishing, 2003.

Feinstein, Dianne. *Senate Select Committee on Intelligence*. New York: Melville House Publishing, 2014.

Hellmich, Christina. *Al-Qaeda: From Global Network to Local Franchise*. Halifax: Zed Books, 2011.

Mitchell, James E. *Enhanced Interrogation: Inside the Minds and Motives of the Islamic Terrorists Trying To Destroy America*. New York: Crown Publishing Group, 2016.

Rodriguez, Jose A. *Hard Measures: How Aggressive CIA Actions After 9/11 Saved American Lives*. New York: Threshold Editions, 2012.

Shi, David E, a George B. Tindall. *Dejiny Spojených štátov amerických*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2002.

Soufan, Ali H. *The Black Banners: The Inside Story of 9/11 and the War Against al-Qaeda*. New York: W. W. Norton & Company, 2011. Kindle.

Terry, James P. *The War on Terror : The Legal Dimension, Lanham*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 2013.

Thiessen, Marc A. *Courting Disaster: How the CIA Kept America Safe and How Barack Obama Is Inviting the Next Attack*. Washington DC: Regnery Publishing Inc., 2010.

Články a reporty

Bradbury, Steven G. „Memorandum for John A. Rizzo.“ report, U.S. Department of Justice, 2007.

Bybee, Jay S. „Memorandum for Alberto R. Gonzales.“ report, U.S. Department of Justice, 2002.

Bybee, Jay S. „Memorandum for John Rizzo.“ report, U.S. Department of Justice, 2002.

- High-Value Detainee Interrogation Group. „Interrogation best practices.“ report, Washington D.C., 2016.
- Ho, Cyrus S.H., Tian Ci Quek, Roger C.M. Ho a Carol C. Choo. „Terrorism and mental illness: a pragmatic approach for the clinician.“ *BJPsych Advances* 25, č. 2 (December 2018): 104 – 105.
- Li, Guijun, Jun Hu, Yanqiu Song, Yingxuan Yang a Hui-Jia Li. „Analysis of the Terrorist Organization Alliance Network Based on Complex Network Theory.“ *IEEE Access* 7, č. 1 (Júl 2019): 54 – 62.
- Loane, Geoff. „ICRC Report On The Treatment Of Fourteen „High Value Detainees“ In CIA Custody.“ report, International Committee of the Red Cross, 2007.
- O’Donohue, William. „Psychologists and the Ethical Use of Enhanced Interrogation Techniques to Save Lives.“ *Ethics & Behavior* 25, č. 5 (Jún 2015): 373 – 385.
- O’Donohue, William. „The Ethics of Enhanced Interrogations and Torture: A Reappraisal of the Argument,“ *Ethics & Behavior* 24, č. 2 (Január 2014): 109 – 125.
- Office of the Director of National Intelligence. „Summary of the high value detainee program.“ report, Washington DC, 2006.
- Pfiffner, James P. „The Efficacy of Coercive Interrogation.“ v *Examining Torture: Empirical Studies of State Repression*, 127 – 158. New York: Palgrave Macmillan, 2014.
- Smith, Michael. „Deontological Moral Obligations and Non-Welfarist Agent-Relative Values.“ *Ratio* 24, č. 4 (December 2011): 351 – 363.
- The White House. „Executive order 13491.“ *Authenticated U.S. Government Information* 74, č. 16 (27.1.2009): 4893 – 4896.
- Yoo, John C. „Memorandum for William J. Haynes II.“ report, U.S. Department of Justice, 2003.

Internetové zdroje

- Amnesty International. „Beyond Abu Ghraib: detention and torture in Iraq.“ stiahnuté 28.2.2020.
<https://www.amnesty.org/download/Documents/76000/mde140012006en.pdf>

Červený kríž. „Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů.“ stiahnuté 3.3.2020.
https://www.cervenyriz.eu/cz/nsmhp/Zenevske_umluvy_a_dodatkov_e_protokoly.pdf

DeVine, Michael E. „CIA Ethics Education: Background and Perspectives.“ Congressional Research Service. publikované 11.6.2018. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10906>

Duignan, Brian. „George W. Bush: President of the United States.“ Encyclopædia Britannica. stiahnuté 10.4.2020. <https://www.britannica.com/biography/George-W-Bush/Presidency>

Elsa, Jennifer K. „The Military Commissions Act of 2009(MCA 2009): Overview and Legal Issues.“ Congressional Research Centre. publikované 4.8.2014.
<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R41163>

Garcia, Michael John. „The U.N. Convention Against Torture: Overview of U.S. Implementation Policy Concerning the Removal of Aliens.“ Congressional Research Service. publikované 21.1.2009.
<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10861>

King, Alexandra. „CIA contractor: Enhanced interrogation techniques 'saved lives'.“ CNN. publikované 20.12.2016. <https://edition.cnn.com/2016/12/17/politics/james-mitchell-advanced-interrogation-cnntv/index.html>

Legal Information Institute. „18 U.S. Code § 2340 Definitions.“ stiahnuté 16.3.2020.
<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2340>

Lewis, Neil A. „Red Cross Finds Detainee Abuse in Guantánamo.“ New York Times. publikované 30.11.2004. <https://www.nytimes.com/2004/11/30/politics/red-cross-finds-detainee-abuse-in-guantanamo.html>

Weber, Michael A. „Global Human Rights: Multilateral Bodies & U.S. Participation.“ Congressional Research Centre. publikované 23.11.2018. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10861>

Youtube. „How Navy SEALs are taught to resist interrogations.“ Business Insider. publikované 9.11.2016. <https://www.youtube.com/watch?v=LunNGzBqsDs>

Youtube. „Inside the Islamist terrorist's mind: A conversation with James Mitchell.“ American Enterprise Institute. publikované 6.12.2016. https://www.youtube.com/watch?v=wwEX_V6YKHE

Youtube. „The Architect of the CIA's Enhanced Interrogation Program, James Mitchell.“ VICE News.
publikované 10.12.2014. <https://www.youtube.com/watch?v=MmNUi0itl-8>

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Adam Janovec

E-mail:

ajanovec@gmail.com

Studijní obor:

Medzinárodné teritoriálne štúdiá

Semestr a školní rok zahájení práce:

ZS 2019/2020

Semestr a školní rok ukončení práce:

LS 2019/2020

Vedoucí bakalářského semináře:

PhDr. Jan Hornát, Ph.D.

Vedoucí práce:

Mgr. et Mgr. Tereza Martincová

Název práce:

Techniky vylepšeného výsluchu v USA: efektivita a kontroverznost'

Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):

Vypočívací program s názvom enhanced interrogation techniques predstavuje jednu z najkontroverznejších súčastí americkej vojny proti teroru. Program, ktorý začal vznikáť krátko po teroristickom útoku z 11. septembra 2001 sa do histórie zapísal svojou násilnou povahou, vďaka čomu bol považovaný nie len za nelegálny, ale aj nemorálny. Memorandá vypracované vypracované Ministerstvom spravodlivosti za účelom legislatívneho zaradenia tohoto programu, však jeho nelegálnosť vyvracajú. Prekazenie chystaných operácií teroristických skupín ako Al Káida či Taliban, naopak pomáha pri vyvracaní ich nemorálnosti keďže pomohli zachrániť desiatky civilných životov. Napriek tomu bol tento program kvôli kontroverzii, ktorú vyvolal v roku 2009 definitívne ukončený.

Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):

K úprave témy došlo v oblasti medzinárodnej reflexie programu, ktorý by tému robil príliš obsiahlou a vzd'aloval by ju od položennej výskumnej otázky. Výber troch konkrétnych zajatcov, na ktorých boli techniky vylepšeného výsluchu použité, pomohol k lepšiemu odprezentovaniu princípu techník a vzťahu medzi zajatcom a vyšetrovateľom.

Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):

Práca je koncipovaná do troch hlavných častí. Prvá časť analyzuje podmienky vzniku programu a definuje nie len jednotlivé techniky, ale aj spôsob akým mal byť výsluch s ich použitím vedený. Druhá časť sa zameriava na tri vybrané prípady väzňov podrobených týmto výsluchovým metódam. Súčasťou tejto sekcie práce je aj rozbor efektivity programu a jeho morálne hodnotenie pomocou deontológie. Posledná tretia časť sa zaoberá legislatívnym charakterom programu a porovnáva ho s hlavnými zákonmi a zmluvami, ktoré upravujú zaobchádzanie so zajatcami pri výsluchu. Rozobratá je nie len americká a medzinárodná legislatíva v období pred vznikom programu, ale aj tá ktorá tento program upravovala už počas jeho využívania.

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

Mitchell, James E. Enhanced Interrogation: Inside the Minds and Motives of the Islamic Terrorists Trying To Destroy America. New York: Crown Publishing Group, 2016.

Rodriguez, Jose A. Hard Measures: How Agressive CIA Actions After 9/11 Saved American Lives. New York: Threshold Editions, 2012.

Thiessen, Marc A. Courting Disaster: How the CIA Kept America Safe and How Barack Obama Is Inviting the Next Attack. Washington DC: Regnery Publishing Inc., 2010.

Feinstein, Dianne. Senate Select Committee on Intelligence. New York: Melville House Publishing, 2014.

Terry, James P. The War on Terror : The Legal Dimension, Lanham. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 2013.

Darwall, Stephen. Deontology. New Jersey: Blackwell Publishing, 2003.

Pfiffner, James P. „The Efficacy of Coercive Interrogation.“ v Examining Torture: Empirical Studies of State Repression, 127 – 158. New York: Palgrave Macmillan, 2014.

Weber, Michael A. „Global Human Rights: Multilateral Bodies & U.S. Participation.“ Congressional Research Centre.

DeVine, Michael E. „CIA Ethics Education: Background and Perspectives.“ Congressional Research Service.

Elsea, Jennifer K. „The Military Commissions Act of 2009(MCA 2009): Overview and Legal Issues.“ Congressional Research Centre.

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		